

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PSYCHOLOGIE

PSYCHOLOGICKÁ PROBLEMATIKA KYBERŠIKANY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Karolina Sládková

Specializace v pedagogice: Psychologie se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PhDr. Václav Holeček, Ph.D

Plzeň 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 15. 4. 2015

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Václavu Holečkovi, Ph.D. za odborné vedení, vstřícný přístup a cenné rady při zpracování. Dále také děkuji své rodině za podporu při studiu.

Obsah

OBSAH	1
ÚVOD	3
1 ŠIKANANA A ŠIKANOVÁNÍ	4
1.1 ŠIKANOVÁNÍ JAKO PATOLOGICKÉ CHOVÁNÍ	5
1.2 ŠIKANOVÁNÍ JAKO FORMA ZÁVISLOSTI.....	5
1.3 ŠIKANOVÁNÍ JAKO PORUCHA VZTAHŮ VE SKUPINĚ	5
1.4 AGRESE, AGRESIVITA A ŠIKANANA	6
1.5 TYPY INICIÁTORŮ ŠIKANOVÁNÍ.....	7
1.6 ROZDÍLY MEZI TRADIČNÍ ŠIKANOU A KYBERŠIKANOU.....	7
2 PROSTŘEDÍ KYBERŠIKANY	9
2.1 NOVÁ MÉDIA.....	9
2.1.1 <i>Vlastnosti nových médií</i>	10
2.2 INTERNET	11
2.3 SOCIÁLNÍ SÍTĚ	11
2.3.1 <i>Rizika pohybu na sociálních sítích</i>	12
2.4 PŘÍSTUP DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍCH KE KYBERPROSTORU.....	13
3 KYBERŠIKANA	15
3.1 CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY KYBERŠIKANY	15
3.1.1 <i>Disinhibiční efekt</i>	16
3.2 NÁSTROJE KYBERŠIKANY	17
3.3 FORMY KYBERŠIKANY	18
3.4 PROTAGONISTÉ KYBERŠIKANY	20
3.4.1 <i>Agresor</i>	20
3.4.2 <i>Oběť</i>	22
3.5 DOPADY KYBERŠIKANY NA OBĚŤ	22
3.6 PREVENCE KYBERŠIKANY	24
3.7 PREVENTIVNÍ VÝZKUMNÉ PROJEKTY A PROGRAMY	25
3.7.1 <i>Projekt e-bezpečí.cz</i>	25
3.7.2 <i>Saferinternet.cz</i>	26
3.7.3 <i>Seznamsebezpečně.cz</i>	26
3.8 LEGISLATIVA.....	26
4 EMPIRICKÁ ČÁST	29
4.1 CÍL VÝZKUMU	29
4.2 METODA SBĚRU KVANTITATIVNÍCH DAT	29
4.3 METODA SBĚRU KVALITATIVNÍCH DAT.....	29
4.4 CHARAKTERISTIKA VZORKU KVANTITATIVNÍHO PRŮZKUMU	30
4.5 CHARAKTERISTIKA VZORKU KVALITATIVNÍHO PRŮZKUMU	30
4.6 ANALÝZA KVANTITATIVNÍCH DAT.....	30
4.7 ANALÝZA KVALITATIVNÍCH DAT	45
4.8 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	50
4.8.1 <i>Výskyt obětí kyberšikany a nejrizikovější skupiny</i>	51
4.8.2 <i>Identifikace agresorů</i>	51
4.8.3 <i>Kyberšikana na Facebooku</i>	51

4.8.4	<i>Dopady kyberšikany u obětí</i>	53
4.8.5	<i>Strategie obětí při řešení kyberšikany</i>	54
4.8.6	<i>Důvěra k rodičům</i>	55
5	ZÁVĚR	56
6	RESUMÉ	59
7	SEZNAM LITERATURY	60
8	SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ	62
9	PŘÍLOHY	63
9.1	STRUKTURA ROZHOVORU.....	63
9.2	DOTAZNÍK.....	63

Úvod

V této bakalářské práci bych chtěla nastínit problematiku, která se stala doménou a velkým problémem dnešní doby v celosvětovém měřítku a může zasáhnout negativně do života všem uživatelům informačních a komunikačních technologií. Rozvoj komunikačních technologií přináší mnohé pozitivní, ale i velmi negativní faktory. Umožňují rychlý kontakt s člověkem na druhé straně Země bez ohledu na lokaci, seznamování se s novými lidmi, rychlé vyhledávání a publikování informací, sdílení zážitků prostřednictvím fotografií, videí a zvukových záznamů a jiné. Mimo řadu výhod ICT přinášejí rozvoj agresivního a nežádoucího chování, které nazýváme kyberšikana. Kyberšikana se odehrává ve specifickém virtuálním prostoru, tzv. kyberprostoru. Tento negativní fenomén dnešní doby vlastně představuje novodobý druh šikany, která využívá digitální technologie k manipulování, ponižování, nadávání, urážení, zastrašování, vyhrožování a k vydírání uživatelů ICT. Toto téma jsem si zvolila především na základě osobní zkušenosti s touto problematikou na sociální síti Facebook. Dále mě kyberšikana zaujala svým dynamickým vývojem a nedostatečnou prozkoumaností.

Cílem práce je shrnout některé dosavadní poznatky o šikaně a kyberšikaně a dále zaměřit se na prostředí, ve kterém kyberšikana probíhá. S využitím kvantitativní a kvalitativní metodologie jsem si stanovila za hlavní cíl mého průzkumu definovat nejrizikovější skupinu uživatelů, ohroženou kyberšikanou. V souvislosti s tímto cílem mé práce dále analyzuji výskyt kyberšikany, především na sociální síti Facebook. U analýzy obětí byl kladen důraz na primární cíl - zmapovat jejich zkušenosti s kyberšikanou, najít některé souvislosti mezi jevy a jejich příčiny. Dále bylo cílem zaměřit se na projevy kyberšikany, se kterými se oběti setkaly, na identifikaci agresorů, dopady a možnosti strategie řešení.

1 Šikana a šikanování

V definování šikany se mnozí autoři velice liší. Jedni užívají obecného termínu "agrese", jiní zase trvají na diferenciaci významu pojmů agrese - šikana. Někteří autoři vnímají šikanu jako záměrné negativní chování s jasným cílem ublížit, další zase klasifikují tento jev pouze jako útočné jednání, které se opakuje. Nejčastěji se setkáváme s klasifikací šikany podle jednoho z prvních odborníků na toto téma, profesora Dana Olweuse:

Kritéria klasické šikany:

- cílené agresivní jednání
- opakované jednání
- nerovnováha sil mezi obětí a agresorem (agresor bývá fyzicky silnější nebo má lepší a výhodnější společenské postavení)

Podle Říčana (1995, s. 26) lze šikanování definovat jako opakující se a pro oběť nepříjemné incidenty, kterým se dítě obtížně samo brání. Jedná se o posměšky, násilí, zamykání v místnosti, hrubá nebo nehezká slova a jiné negativní projevy. Za šikanování Říčan nepovažuje občasnou verbální potyčku nebo fyzický konflikt mezi anatomicky vyrovnanými jedinci. Klimeš (1981, s. 703) zase definuje šikanování jako hovorový název pro soustavné týrání, ubližování, pronásledování, účelné a zbytečné obtěžování či nespravedlivé obviňování a trestání. Elliottová v knize Jak ochránit své dítě (1995, s. 82 - 83) uvádí, že šikanování může mít mnoho forem. Od slovního napadání a traumatizujících urážek až po fyzické napadání, šťouchání, strkání, kopání či fyzické ublížení pomocí nějakého předmětu. Bendl (2003, s. 24 – 26) zase definuje šikanu jako nepoměr sil mezi aktéry, kdy agresor především zneužívá svých dispozic. Buď fyzických, osobních nebo sociálních. Jednotliví autoři se v definicích šikany liší, ale přesto tyto definice spojují stejné znaky a symptomy, které se reálně projevují jako cílené a záměrné ubližování jedinci nebo skupině osob.

Kolář ve své knize Bolest šikanování (2001) uvádí trojrozměrný pohled na šikanování. V praxi je nejčastější pojetí fenoménu šikany jako nemocného a patologického chování. Tento pohled bývá většinou ten jediný. Kolář uvádí další dvě formy šikanování, a to šikanu jako formu závislosti a jako poruchu vztahů ve skupině.

1.1 Šikanování jako patologické chování

Charakteristika šikanování podle Koláře (2001, s. 27): *"Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci"*.

Mezi formy šikany řadíme:

- *"Fyzická agrese a používání zbraní*
- *slovní agrese a zastrašování zbraněmi*
- *krádeže, ničení a manipulace s věcmi*
- *násilné a manipulativní příkazy*
- *zraňování izolací, oklikou a „uměleckými, výtvary" (Kolář, 2001, s. 27)*

Mezi tyto formy patří řada typů agresí a manipulací, které Kolář ve své knize popsal. Mnohdy se jedná o opravdu brutální formy šikanování, které zanechávají šrámy nejen na těle, ale především na duši. Někdy bývají včas odhaleny, avšak často jsou po dlouhou dobu skryty rodičům i pedagogům.

1.2 Šikanování jako forma závislosti

Tento pohled charakterizuje vztah mezi obětí a agresorem. Ten je vždy založen na nerovnoměrném rozložení sil mezi obětí a agresorem. Jako přímý důsledek vzniká mezi těmito lidmi vzájemná závislost. Jedinci jsou rozděleni na ty "silné" a "slabé", a jsou následně vzájemně oboustranně propojeni a potřebují jeden druhého. Agresor skrývá svůj strach pramenící v realizovaném násilí vůči oběti v podobě manipulace a lámání vůle oběti. Agresor tak skrývá svůj vlastní strach prostřednictvím vyvolávání strachu v oběti, a to mu dodává intenzivní a neopakovatelný pocit sebevědomí, moci a nadřazenosti.

1.3 Šikanování jako porucha vztahů ve skupině

Tento pohled nahlíží na šikanování jako "onemocnění celé skupiny". Šikanování není pouze důsledkem nerovného vztahu mezi obětí a agresorem, ale také narušených vztahů ve skupině, v jejímž kontextu se právě odehrává. Dynamika vztahů při šikaně má svůj vývoj, který rozdělujeme do pěti stádií.

Stádia onemocnění skupiny:

1. Vznik ostrakismu - vyčleňování jedince na okraj skupiny, ten se stává neoblíbeným a nemá u svých spolužáků uznání. Bývá terčem posměšků a pomluv.
2. Přitvrzování manipulace a fyzická agrese - ostrakizovaný jedinec slouží jako ventil napětí, ve skupině se upevňují vztahy na účet "obětního beránka".
3. Vytvoření jádra - vzniká skupina agresorů, která tvoří jádro - utváří se systém šikanování těch "slabých" .
4. Přijímání normy agresorů většinou - členové skupiny si vytvářejí "alternativní identitu", jejímž následkem i ti hodní a ukáznění jedinci se začnou chovat násilně a dokonce pociťují uspokojení.
5. Dokonalá šikana prezentuje se nastolením totalitní ideologie, tzv. stádia vykořisťování. Agresoři získávají naprostou poddajnost a poslušnost od svých obětí, které již nejsou schopny se nijak bránit. Myšlení a chování skupiny se mění do podoby fašistické ideologie, kde krutí páni týrají své otroky a vyžadují od nich naprostou podřízenost (Kolář, 2001, s. 35 - 42).

1.4 Agrese, agresivita a šikana

Jak již bylo zmíněno, šikana je s agresí (agresivitou) velmi úzce propojena. Podle profesora Olweuse, jednoho z prvních představitelů zabývajících se touto problematikou, existují dva důležité faktory, podle nichž můžeme rozlišovat agresi od šikanování. Prvním faktorem je to, že agrese je považována za jednorázový útok, zatímco charakteristickým atributem šikanování je opakovaná agrese. Druhým faktorem je nevyváženost sil mezi obětí a agresorem u šikany, zatímco u agrese může být tento poměr sil vyvážený (Šmahaj, 2014, s. 36).

V praxi často zaměňované pojmy agrese a agresivita mají ve skutečnosti dva různé významy. Agresivita bývá charakteristickou vlastností osobnosti jedince. Jedná se o geneticky zakotvenou predispozici k vyvíjení agresivního chování. Je to určitý postoj jedince s možností kdykoliv využít síly a prostředky k projevení agrese - v boji, při snaze dosáhnout svého cíle či v ohrožujících situacích. Jedinci s vyšší mírou agresivity se tedy evidentně častěji ocitají v situacích, ve kterých se chovají agresivně, ačkoli by to pro ty s nižší mírou agresivity nebylo primárně nutné. Agrese znamená samotný výpad, napadení

nebo útok. Jedná se o násilný represivní čin vůči nějakému objektu nebo projev nenávisti a útočnosti se záměrem ublížit či uškodit (Martínek, 2009, s. 7).

1.5 Typy iniciátorů šikanování

1. typ - hrubý, primitivní, impulsivní - se silným energetickým přetlakem, s kázeňskými problémy, narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený do gangů páchajících trestnou činností. Šikanuje masivně a tvrdě, nelítostně. Vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování k zastrašování ostatních.
2. typ - velmi slušný, kultivovaný - narcisticky šlechtěný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu. Násilí a mučení je cíleně promyšlené a děje se ve skrytu bez přítomnosti svědků.
3. typ - srandista - optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, nezřídka oblíbený a vlivný. Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních (Říčan, Janošová, 2010, s. 56).

1.6 Rozdíly mezi tradiční šikanou a kyberšikanou

Kyberšikana si je s tradiční psychickou šikanou velice podobná. Oba typy šikany, jak tradiční, tak kybernetický, mají stejné základní projevy. Stejně jako tradiční šikana, i kyberšikana se děje s jasným úmyslem, opakovaně a finálně dochází k násilí, které zahrnuje symbolickou agresi. Nedochozí k přímému fyzickému násilí, kyberšikana nezpůsobuje viditelné rány, úrazy, modřiny. Oproti tomu však zapříčiňuje neméně závažná psychická traumata. Tradiční šikana i kyberšikana vykazují formy agresivního chování, které nejsou společností pozitivně přijímány. Oproti tradiční šikaně se kyberšikana však odehrává v online režimu prostřednictvím informačních a komunikačních technologií, tedy v digitální podobě ve virtuálním prostředí. Mezi zneužitelné komunikační techniky patří například internet, mobilní telefon a jiné. Tradiční šikana se obvykle odehrává ve školním prostředí nebo na pracovištích. Dalším rozdílem je nepoměr sil u oběti a agresora. U tradiční šikany tento nepoměr spočívá především ve vyšší fyzické síle agresora. U kyberšikany může být agresorem kdokoliv, kdo ovládá digitální technologie a má k nim přístup.

U kyberšikany dochází ke snadnějšímu opakování útoků, nežli u tradiční šikany. Internet jako virtuální prostředí nabízí mnoho možností, jak spustit kyberšikanu po dlouhý čas. Stačí pár sekund a po internetu se snadno rozšíří urážlivý e-mail, fotografie, komentář. Kyberšikana má také díky virtuálnímu prostředí neomezený počet sledujících v "publiku", na rozdíl od tradiční šikany, která se odehrává "tváří v tvář" fyzickou formou.

Dalším diferenčním specifíkem je anonymita. Zatímco u tradiční šikany je agresor zřejmý, u kyberšikany si může agresor vytvořit svoji anonymní identitu. Oběť kyberšikany se však ve virtuálním prostředí před útoky schovat nemůže. Často je proto z těchto důvodů velice složité bránit se útokům, když neznáme agresora (Černá, 2010, s. 19 - 23).

2 Prostředí kyberšikany

2.1 Nová média

Prvním autorem, který definoval koncept "Nová média", se stal již v šedesátých letech minulého století Marshall McLuhan. Označoval tak veškerá elektronická média a jejich obsah. Od začátku však existovalo mnoho nejasností v teoretickém komplexním shrnutí tohoto pojmu (Pavlíček, 2010, s. 10). Slovo médium je latinského původu a můžeme je definovat jako prostředek, zprostředkovatel. S tímto pojmem se můžeme setkat v mnoha exaktních oborech, avšak v této kapitole se budeme zabývat médii komunikačními, které jsou jedním z klíčových zprostředkovatelů informací a sdělení v sociální komunikaci.

Za primární komunikační médium považuje Jiráček a Köplová již komunikační kódy (symboly a pravidla používání), kam se řadí například i jazyk. Potřeby lidí se však neustále rozvíjejí a rostou. Jsou kladeny vyšší nároky na rychlost a přesnost přenosu informací, vzdálenost komunikačního kanálu, možnost dlouhodobého uložení a na množství příjemců sdělení v jeden čas. Samotné bezprostřední použití přirozeného jazyka již přestalo plnit neustále se zvyšující a narůstající nároky lidské společnosti a tak zaznamenala progresivní vývoj i sekundární komunikační média. Mezi ně můžeme zařadit veškerý tisk, doručovací systémy překonávající i velké vzdálenosti, jako je např. pošta, dále vysílací a přenosové techniky, mezi něž patří např. telegram, telefon, prostředky nahrávání typu analogového, mechanického nebo digitálního, a rovněž počítačové komunikační sítě (Jiráček, Köplová in Vašutová, 2010, s. 11).

Dnes je mezi tradičními a novými médii patrná jen velice úzká hranice, jelikož tradiční "klasická" média, jež jsme znali dříve, prošla rozsáhlou technologickou inovací a proto se dnes můžeme běžně setkat s tiskem v elektronické podobě, digitální televizí a podobnými inovativními vymoženostmi. K masovému rozšíření digitálních technologií přispělo vytvoření prvního osobního počítače s mikroprocesorem na konci sedmdesátých let 20. století. Digitální technologie se poté začaly objevovat v různých sférách lidské činnosti, např. v obchodu, ve výrobě, v dopravě, průmyslu a jiných odvětvích. Na počátku 90. let se tento vývoj zasloužil o značný rozvoj a rozšíření internetu i dalších digitálních technologií. Tehdy se hovořilo o "*Digitální revoluci*" (Pavlíček, 2010, s. 10 - 14).

S nástupem digitální revoluce začaly vznikat nové koncepce a pojmy, jakým je např. Kybernetický prostor. Jedná se o virtuální komunikační prostředí, které využívají nová, digitální média. Vedle značných výhod a prolomení komunikačních, prostorových a časových bariér, které sebou nesla klasická média, se postupně začaly objevovat i negativní faktory tohoto fenoménu, jako např. vznik sociopatologického chování na internetu. Tento jev podle Jiráka a Koplové nastal počátkem 21. století v podobě zneužívání soukromých dat na internetu, digitálního pirátství, rozvoje internetového terorismu a v neposlední řadě vzniku kyberšikany (Jirák, Köpolová in Vašutová, 2010, s. 15).

V devadesátých letech zaznamenala nová média značný růst a rozvoj. Vyvinuly se nové, moderní formy médií, jako například internet, GSM, CD-ROM, sociální sítě, počítačové hry a tak dále. Byl vytvořen první webový prohlížeč World Wild Web (WWW), po čemž začala prudce stoupat popularita internetu. S rychlým rozvojem nových médií se staly digitální technologie spolu s internetem součástí každodenního života obyvatel (Vašutová, 2010, s. 12 - 13).

2.1.1 Vlastnosti nových médií

Problematika, kterou se ve své práci zabývám, se odehrává především v prostředí nových, komunikačních médií. Nová média jsou ta, která:

- Mají digitální (elektronický) základ
- Využívají procesor
- Jsou interaktivní
- Nabízejí četné komunikační možnosti (Pavliček, 2010, s. 10 - 12)

Nová média poskytují možnost většího propojení se světem, bez ohledu na místo a časové bariéry. Odbourávají se značné překážky propojení a globalizace, která s sebou nesla klasická "tištěná" média. Nová média se vyznačují se svou multimedialitou, možností snadno, rychle a pohodlně čerpat i distribuovat informace, vytvářet virtuální týmy a spolupracovat s nimi. Umožňují pohyb ve virtuálním světě, jeho tvorbu a pohyb v kyberprostoru bez časových a lokálních bariér. Kyberprostor lze chápat jako novou globální dimenzi plnou neomezených možností a rozměrů komunikace v globálním měřítku. Značným přínosem je také interaktivita, která umožňuje uživatelům

bezprostředně reagovat na poskytované informace a všeobecně vyšší mobilita, stejně jako možnost získávání a distribuování informací.

2.2 Internet

Internet je globální systém, který je propojen počítačovými sítěmi, které mezi sebou komunikují na základě TCP/IP protokolů - adres. Cílem všech uživatelů je komunikace a výměna dat. Internet je dnes považován za základní technologii nových médií v globálním měřítku. Po vzniku služby World Wide Web (v překladu "Internetová pavučina") začala začátkem devadesátých let 20. století popularita internetu prudce stoupat. WWW je systém vzájemně propojených hypertextových dokumentů, které jsou zpřístupněny přes webové prohlížeče, jakými jsou např. Internet Explorer, Mozilla Firefox a jiné.

Mezi hlavní výhody internetu patří hypertextovost (informace a dokumenty najdeme pod odkazy, angl. "links", které otevřeme pouhým kliknutím myši) a multimedialita (web jako nová forma internetu nabízí propojení textů, obrázků, videí, audia a jiných forem) (Rucki in Vašutová, 2010, s. 40).

Atraktivita internetu je tvořena:

- celosvětovým pokrytím
- možností být reálně neustále online bez ohledu na lokaci
- možností sdílet a distribuovat informace v digitální podobě
- cenovou dostupností
- jednoduchostí pohybu na internetu a jeho jednoduchým využíváním funkcí
- svobodným distribuováním, publikováním a čerpáním informací
- rychlostí a aktuálností - přenos dokumentů a informací v digitální podobě je téměř okamžitý (Navrátil in Vašutová, 2010, s. 40 - 41)

2.3 Sociální sítě

První sociální síť s názvem "Classmates" vznikla již v roce 1995. Byla vytvořena Randym Conradem a jejím primárním cílem byla komunikace za účelem sdružování spolužáků. Dnes již existuje mnoho sociálních sítí, z nichž nejznámější jsou například: Facebook, Twitter, Google+, Socl, LinkedIn, MySpace, Instagram, SnapChat, YouTube, Skype, Lide.

"Sociologie definuje sociální síť jako propojenou skupinu lidí, kteří se navzájem ovlivňují, přičemž mohou (ale nemusí) být příbuzní." (Pavlíček, 2010, s. 125)

Sociální sítě se tvoří na základě společných zájmů, aktivit, zařazení v sociálních skupinách, rodinných vazeb nebo také z důvodů ekonomických, politických, obchodních či kulturních. Uživatelé si zde vytvářejí svůj vlastní komplex kontaktů, většinou jde o okruh rodiny, přátel, spolužáků, vrstevníků. Často se zde setkávají lidé, kteří se již znají z reálného života, ale využívají této digitální komunikace, neboť prostřednictvím sociální sítě mají možnost být neustále v kontaktu bez ohledu na lokaci. Schází se zde však také lidé, kteří se ještě neznají, a to za určitým účelem. Buďto za účelem navozování nových vztahů, nebo se záměrem setkat se na určitých stránkách sociálních sítí s uživateli, kteří preferují podobné zájmy či vykonávají obdobné povolání – např. umělci, zpěváci, podnikatelé, spisovatelé, sportovci, studenti. Tito uživatelé spolu navzájem komunikují s určitým a zřejmým cílem - pomáhat si, vyměňovat si rady a názory.

Komunity můžeme klasifikovat na formální a neformální. Formální skupiny mají svá pevná pravidla a řád, a jsou organizované. Bývá zde formálně zvolena autorita. Jedná se například o školy, podniky, obchody a jiné subjekty. V neformálních skupinách se uživatelé většinou dobře znají, mají obvykle přátelské vztahy a scházejí se zde na základě nějakého společného zájmu. Vůdci získávají své postavení většinou na základě oblíbenosti a popularity.

Jedná se o složitý systém, který vytváří tzv. virtuální komunitu. Sociální sítě jsou novodobým fenoménem. Vzniká stále více internetových stránek, na kterých se scházejí lidé z celého světa a baví se spolu o společných zájmech, posílají si fotografie, videa, vyměňují si kontakty, diskutují. Sociální sítě zaznamenaly v poslední době značný růst. Stávají se novodobým komunikačním kanálem. Usnadňují vyhledávání kamarádů, přátel, spolužáků a jiných kontaktů, jakož i informací o nich. Sdružují lidi z celého světa. "Internetové sociální sítě tak přenášejí do digitálního prostředí vazby z reálného světa." (Pavlíček, 2010, s. 125 - 135)

2.3.1 Rizika pohybu na sociálních sítích

Děti a mladiství si často neuvědomují rizika spojená se zveřejňováním svých osobních a intimních údajů. Uživatelé sociálních sítí často zveřejňují i velice soukromé informace a

neuvědomují si, že to, co zveřejňují, se může velice snadno dostat k agresorovi. Je třeba si uvědomit, že sociální sítě jsou stále veřejným prostředím a cokoli zde publikujeme, může vidět takřka kdokoliv. Těmto rizikům se uživatelé sociálních sítí vystavují dobrovolně. Kdo chce totiž poznat nové přátele se stejnými zájmy a nebo se jen začlenit do nějaké skupiny, musí si na sociální síti vytvořit svůj osobní profil. Zde zveřejňuje své fotografie, svěruje se, co má a nemá rád, sděluje místo pohybu a bydliště, kdy a kam chodí a podobně. Tyto informace vidí okruh přátel, které uživatel na sociální síti má. Často se však stává, že si agresor vytvoří virtuální falešnou identitu za účelem získání důvěry uživatele, kterou později může zneužít. Také však může dojít k situaci, kdy, některé agentury od uživatelů zjišťují soukromá osobní data a následně je zneužívají k reklamním účelům.

Uživatelé by se především měli naučit rozumně zacházet a disponovat s osobními daty. O tom, co vznikne doma na počítači, se může během okamžiku dozvědět celý svět, i když ne každý si to uvědomuje hned při prvotním publikování. Rizika spojená s pohybem na sociální síti se však dají eliminovat. Jednou z prevencí je nastavení soukromí svého profilu. Zde může uživatel sestavit seznam příjemců zveřejněných informací. Dalším ochranným opatřením může být pozorné a opatrné vybírání lidí, které si do svého okruhu "přátel" (odběratelů) uživatelé přidají. Uživatelé by měli více a pečlivěji zvažovat, jestli je opravdu nutné zveřejňovat tolik soukromých informací. Pro zneuživatele pak není příliš těžké z těchto dat vytvořit osobní "mapu", ze které se dá vyčíst opravdu mnoho (Pavliček, 2010, s. 125 - 145).

2.4 Přístup dětí a dospívajících ke kyberprostoru

Nová média se stala novodobým prostředkem komunikace, navozování vztahů a tvoření nových vazeb pro všechny možné skupiny obyvatel. Tento fakt s sebou nese jak pozitivní, tak negativní vlivy v obecné rovině, ale především v rovině psychické. Postupně, což platí hlavně u dětí dnešní doby, má virtuální svět stejnou váhu z hlediska své důležitosti jako svět reálný, ve kterém narozdíl od toho virtuálního stále ještě platí základní pravidla psychologie komunikace (Vašutová, 2010, s. 25 - 28).

Tuto mládež nazval Marc Prensky v roce 2001 výrazem "*Digitální domorodci*". Pro tyto děti a mladistvé je pobyt online stejně tak důležitý jako v "offline režimu" a proto je třeba případné patologické chování na internetu v podobě agrese brát stejně tak vážně,

jako v reálném životě. Digitální technologie s sebou nesou mnoho výhod, jako například možnosti komunikace s uživateli z celého světa, prolomení komunikačních bariér a problémů s navazováním nových vztahů, stejně jakobezmezné sdílení a čerpání informací díky internetu.

Děti a dospívající tak mají možnost být v neustálém kontaktu s lidmi, zejména se svými vrstevníky, a to v nich vzbuzuje pocit bezpečí. Najdou si zde cestu k budování nových vztahů i ti, kteří mají problémy s reálnou komunikací "face to face". Možnosti, které umožňují odbourat komunikační bariéry a stud, dopřávají uživatelům digitálních technologií pocit vyššího sebevědomí. Uživatelům se otevírá snadnější cesta ke sdílení svých názorů, pocitů, osobních zkušeností a zážitků, a fakticky všeho, co mají či nemají dotyční rádi. V dnešní době se tyto procesy obvykle odehrávají na různých sociálních sítích, chatu, prostřednictvím nejrůznějších komunikačních aplikací, smartphonů, ale také v prostředí digitálních her, blogů, videoblogů a jiných virtuálních světů.

Internet, zejména sociální sítě, dávají možnost vytvoření vlastní identity, která zdánlivě nemusí vůbec odpovídat té reálné. Umožňuje nám prezentovat se dle našeho ideálního já. Na nejrůznějších sociálních sítích si uživatelé mohou vytvořit svůj osobní profil, na kterém se víceméně snaží o účelovou prezentaci především svých kladných stránek a utváří si zde svou vlastní identitu. Na základě takovéto prezentace své osoby si pak uživatelé zvyšují a vylepšují své sociální postavení.

Rizikem této skutečnosti je fakt, že děti a dospívající, kteří se pohybují ve svém virtuálním světě stejně tolik času, jako v reálném "offline" světě, se dostávají postupně do "digitální pasti", ze které již není snadné uniknout. Jejich virtuální svět je stejně tak skutečný a důležitý, jako ten reálný, a proto při odchodu z tohoto digitálního prostředí by mohlo dojít k sociálnímu vyloučení. Úkoly adolescentního vývojového stádia spočívají především ve vytvoření vlastní identity, utváření nových vztahů, zabránění pocitu osamělosti, sbírání nových zkušeností a experimentování s něčím novým, nepoznaným. V prostředí internetu může docházet k tzv. "disinhibičnímu efektu", což znamená ztrátu zábran, studu, strachu a komunikačních bariér. To je také jedním z důvodů, proč je tato skupina "*digitálních domorodců*" nejvíce riziková a náchylná ke sklonům k sociopatologickému chování na internetu, především k formám agrese a kyberšikany (Šmahel,2003,s.37-56).

3 Kyberšikana

Kyberšikana se stala novou formou šikany, s níž sdílí mnoho společných rysů a projevů. Představuje novodobý druh násilí realizovaného prostřednictvím informačních a komunikačních technologií. Jelikož se jedná o novou a dynamicky se rozvíjející formu šikany, nejsou definice kyberšikany jednotné. Jeden z prvních představitelů kyberšikany byl Bill Belsey. Tento termín definuje jako *„využití informačních a komunikačních technologií jedincem nebo skupinou pro úmyslné, opakované a nepřátelské chování, jehož cílem je ublížit oběti/obětem.“* (Belsey, 2004) Asistenti na fakultě trestního soudnictví na Wisconsinské univerzitě se již několik let zabývají chováním dospívajících na internetové síti, včetně chování na sociálních sítích a kyberšikanou. Kyberšikanu vymezují jako *„záměrné a opakované ubližování prostřednictvím počítačů, mobilních telefonů či jiných elektronických zařízení.“* (Hinduja, Patchin, 2009, s. 5) Podle Priceové a Dagleishe (2010) se zase jedná o: *“kolektivní označení forem šikany prostřednictvím elektronických médií, jako je internet a mobilní telefony, které slouží k agresivnímu a záměrnému poškození uživatele těchto médií. Stejně jako tradiční šikana zahrnuje i kyberšikana opakované chování a nepoměr sil mezi agresorem a obětí.”* (Černá, 2013, s. 20) Všechny definice spojují nesporné znaky úmyslnosti a opakovanosti se záměrem ublížit prostřednictvím ICT.

3.1 Charakteristické znaky kyberšikany

Svět adolescentů a dětí, tak i svět dospělých, se stále více prolíná s něčím neuchopitelným a přesto dnes již tak všudypřítomným a reálným, jako je virtuální realita. Jedná se o kybernetické prostředí umožňující uživatelům vzájemně se ovlivňovat a komunikovat prostřednictvím digitálních technologií. S rostoucím užíváním informačních a komunikačních technologií vzniklo virtuální prostředí, které dává problematice šikany nový rozměr. Kyberšikana probíhá za pomoci mnoha technologií, jakými jsou například: mobilní telefon, internet, webové stránky a blogy, sociální sítě, počítačové hry, chat a jiné virtuální prostředí (Šmahaj, 2014, s. 42 - 43).

Součástí kyberšikany je rovněž velké publikum. Je jím kdokoli, kdo využívá ICT. Původcem kyberšikany bývá většinou jedinec, avšak o rozšíření tohoto jevu se mohou postarat vědomě i nevědomě další lidé. Může se jednat o aktivní, ale i pasivní příjemce.

Ve velice krátkém čase pak mohou příjemci nepravdivou informaci, která byla vědomě a cíleně publikovaná agresorem, sdílet mezi sebou a přeposílat ji stovkám i tisícům uživatel. Kromě webových stránek a blogů jsou dnes nejpobulárnějšími virtuálními prostory určenými pro sdílení informací sociální sítě.

Výrazným atributem je anonymita agresora. Agresor většinou vystupuje pod anonymní přezdívkou nebo falešnou identitou, používá dočasný e-mailový účet nebo dočasné telefonní číslo, které oběť nezná. Agresorem kyberšikany nemusí být fyzicky či sociálně silný jedinec, může se jím stát kdokoliv, kdo ovládá digitální techniky a ICT. Agresorem většinou bývá ten, který dobře ovládá digitální techniky a umí využívat informační a komunikační technologie. Obětí kyberšikany se může stát kdokoliv. Větší riziko hrozí dětem, které se nezodpovědně pohybují na internetu a sdílí někdy velmi soukromé a osobní informace a pocity s anonymními uživateli, neboť si neuvědomují rizika ICT a neumí si hlídat své soukromí. Jedním z charakteristických znaků bývá i disinhibiční efekt (Černá a kol., 2013, s. 20 – 23).

3.1.1 Disinhibiční efekt

Disinhibiční efekt přímo souvisí s anonymitou agresora, tudíž i s tím, že se lidé chovají ve virtuálním světě jinak, nežli ve světě reálném. Disinhibičním efektem se zabýval John Suler, který jej definoval následovně:

- Disociační anonymita - získání anonymního statutu, za kterým se skrývá identita uživatele
- Neviditelnost - odstranění studu a strachu a získání větší odvahy
- Asynchronicita – umožnění prostřednictvím časových rozestupů v komunikaci reagovat s odstupem a tedy i s větší promyšleností odpovědi
- Solipsistická introjekce - utváření vlastní představy o tom druhém, na základě jeho "internetového profilu", ale také svých představ, přání a fantazie
- Disociační imaginace - chápání virtuálního světa jako nereálného, ve kterém není nutné tolik hledět na následky činů a jednání
- Minimalizace autority – častá neznalost společenského postavení uživatele ve virtuálním prostředí, na které není kladen takový důraz a v důsledku toho se odbourávají bariéry mezi společenskými statusy (Černá, 2013, s. 14 - 17).

3.2 Nástroje kyberšikany

Kyberšikana využívá mnoho nástrojů informačních a komunikačních technologií. Mezi ty nejčastější patří stolní počítač, mobilní telefon (nejčastěji "smartphone"), tablet, notebook a jiné. Díky rychlému vývoji digitálních technologií se riziko kyberšikany neustále zvyšuje. Pomocí těchto nástrojů má kyberšikana následující formy:

Zasílání textových zpráv - V podobě SMS (*Short Message Service*) nebo MMS (*Multimedia Messaging Service*) může agresor nepřetržitě, 24 hodin denně, posílat výhrůžné, útočné nebo jinak obtěžující zprávy pomocí mobilního telefonu. Agresor si může snadno obstarat telefonní číslo určené pouze pro tento účel a proto není následně jednoduché zjistit, kdo jím je. Oběť má možnost si změnit telefonní číslo, avšak pro agresora nemusí být těžké, zvláště, pokud se pohybuje ve stejném či blízkém okruhu lidí, zjistit si nové kontaktní číslo oběti.

Telefonní hovory - agresor využívá telefonní hovory k obtěžování, zastrašování nebo vyhrožování oběti. Často dochází k opakovanému prozvánění a volání kdykoliv, ve dne i v noci. Často se tak děje u stalkingu, kdy agresor neustále informuje oběť, že na ni myslí či ji sleduje a podobně.

Fotografie a videa – často dochází prostřednictvím smartphonů a kamer k filmování a fotografování oběti, někdy i v nedůstojných situacích. Následně jsou tyto materiály veřejně publikovány na internetu nemálo početnému publiku.

Elektronická pošta - výhodou elektronické pošty je možnost poslání dat v jednom okamžiku velkému počtu lidí. Toho často zneužívají agresori ke kyberšikaně. Pro oběť pak může být devastující, pokud agresor prolomí elektronický účet a získá veškeré kontakty oběti.

Instant Messaging (IM) - jedná se o aplikace určené k okamžitému zasílání zpráv. Jsou to například ICQ, Skype, chat nebo sociální sítě. Mezi dětmi a mládeží dnešní doby jsou to nejčastější komunikační prostředky. Podobně jako u elektronické pošty, agresor rozesílá vyhrožující, urážlivé nebo hanlivé zprávy oběti. Může také dojít k prolomení elektronického účtu, kdy následně agresor může publikovat pod identitou oběti nedůstojné fotografie atd.

Chat - chatovací místnost je virtuální prostředí, kde spolu uživatelé komunikují. Chatovací místnost je obvykle založena na diskuzi o společných zájmech a tématech v

podobě synchronní komunikace. Na chatu se obvykle nevystupuje pod pravým jménem, velmi často se zde setkáváme s přezdívkami. Rizika jsou zde podobná jako u IM komunikace. Agresoři zde obvykle vystupují pod anonymní a nebo ukradenou identitou. Chatovací místnosti jsou agresory velice oblíbené pro snadný sexting nebo kybergrooming.

Webové stránky, blogy - agresor může založit internetovou stránku nebo blog za účelem pomluvit, zesměšnit, ponižit nebo jinak poškodit svou oběť. Na těchto stránkách pak může zveřejňovat citlivé informace, fotografie, zesměšňující videa či pomluvy. . Trochu jinou formou je blog, což bývá osobní stránka, kde uživatel publikuje různé články nebo videoblogy na nějaké specifické téma. Pod tímto článkem pak bývá prostor pro diskuzi. Agresoři využívají tento nástroj k tvorbě různých urážlivých či zesměšňujících internetových anket (např. Tereza je nejošklivější holka na škole - ostatní o této skutečnosti následně hlasují: ano/ne).

Sociální sítě - sociální sítě jsou novodobým fenoménem. Uživatelé si však nechrání dostatečně a zodpovědně svá data, nestarají se příliš o bezpečné nastavení svého soukromí, přidávají si do "přátel" lidi, které dobře neznají a nechovají se na této sociální síti jako na "veřejném prostranství". Sdílejí velice soukromé informace a fotografie, a toho může agresor zneužít. Někdy se však uživatelé mohou jen domnívat, že si do "přátel" přidávají kamaráda, ve skutečnosti se však za cizí "ukradenou" identitou skrývá agresor (Šmahaj, 2014, s. 49 - 52).

3.3 Formy kyberšikany

Stejně jako u klasické šikany, existují i u kyberšikany různé klasifikace forem. Někteří autoři rozlišují formy kyberšikany podle kritéria používaných prostředků, jiní autoři považují za projevy kyberšikany veškeré projevy kybernetické kriminality, včetně násilí páchaného na dětech a mladistvých. Kyberšikana může mít tyto podoby:

Odhalení a podvod (*outing and trickery*) - jedná se o nevyžádané zveřejnění soukromých nebo intimních informací a tajemství, které oběť nikdy neměla v úmyslu publikovat. Často se k takovým informacím dostane agresor pomocí prolomení elektronických účtů, přihlášení na soukromý počítač či jiným neoprávněným způsobem.

Někdy oběť může pod vlivem intenzivního naléhání a řady slibů o absolutním udržení tajemství sdělit soukromou informaci i sama.

Sexting - stává se také, že po rozchodu jeden ze "zhrzených" partnerů zveřejní erotické fotografie, nebo intimní textové zprávy, které byly pořízeny v době trvání vztahu a poslány partnerovi pod příslibem zachování tajemství. Jedná se o všechna data s intimním či erotickým podtextem, které jsou následně zveřejněny na internetu (Vašutová, 2010, s. 86).

Obtěžování (*cyberharrassment*) - je opakované obtěžující chování cílené na konkrétní osobu. Vyskytuje se v podobě opakovaného zasílání obtěžujících nebo urážlivých zpráv oběti, ve které toto jednání může vyvolat emocionální tíseň.

Pronásledování (*cyberstalking*) - jedná se o opakované zasílání obtěžujících nebo výhružných emailů, sms zpráv, spamování, telefonátů, ale je realizovatelné také prostřednictvím chatu a jiných sociálních sítí. Na rozdíl od obtěžování či pronásledování představuje pro oběť více hrozeb. Děje se tak často po rozchodu partnerů. Podle autorů Burgesse Proctora, Patchina a Hindua existují dvě formy pronásledování. První forma se projevuje tak, že je oběť ignorována a nerespektována, druhou formou je vyhrožování a záměrné vyvolávání strachu o svou bezpečnost.

Pomlouvání (*denigration*) – jde o nepravdivé urážející informace, které očerňují oběť a jsou šířeny na internetu. Šíří se obvykle pomocí Instant messaging (IM), emailu, webových stránek, blogů a sociálních sítí. Tato forma může mít rovněž podobu vytváření útočných webových stránek a blogů, které oběť zesměšňují, uráží a osoba je na těchto stránkách vystavena hanlivým pomluvám. Na sociálních sítích se taktéž můžeme setkat s vytvářením ponižujících a zesměšňujících anket.

Zneužití cizí identity (*impersonation*) – znamená zneužití jména oběti a následné rozesílání útočných zpráv ostatním pod jménem oběti či zakládání profilů na seznamkách, e-mailu a sociálních sítích, na kterých se agresor představuje jako oběť. Někdy může také dojít k prolomení elektronického účtu a jeho následnému zneužití.

Vyloučení z online skupiny (*exclusion*) - jedná se o kybernetickou ostrakizaci vyloučení z nějaké internetové skupiny, což může mít u oběti značně negativní dopad na emoční stav, zvláště u dětí a mladistvých, pro které jsou vztahy a pocit začlenění do nějaké skupiny tak důležité.

Fackování pro zábavu (*Happy slapping*) - jde o velice agresivní podobu kyberšikany, jelikož nemá negativní dopad pouze na psychiku oběti. Oběť je "fackována" často více agresory najednou, jejichž rány se střídají. Šikanovaná osoba je v těchto nedůstojných momentech nahrávána a následně publikována na internetu (např. na YouTube) (Šmahaj, 2014, s. 47 - 48).

Photoshopping – je vyříznutí nebo upravení fotografie oběti a její následné vložení do kontextu jiné fotografie. Poté bývá ponižující, urážející nebo ztrapňující fotografie vyvěšena na internetu. Název této formy kyberšikany vznikl na základě jednoho z nejnámějších grafických programů, Adobe Photoshop.

Vyostřená hádka (*Flaming*) - tímto termínem označujeme vyostřenou hádku nebo výměnu názorů mezi dvěma nebo více uživateli v kybernetickém prostředí. Posléze bývá tato hádka, většinou agresorem záměrně vyprovokovaná, zveřejněna početnému publiku. "*Flame*" znamená v překladu "*plamen*". Jedná se tedy o "ohnivou" výměnu názorů. Často při této hádce bývají použity hanlivé až vulgární výrazy, urážky a někdy i výhrůžky. Zpravidla jsou závažně porušeny zásady komunikačních norem (Černá, 2010, s. 26).

3.4 Protagonisté kyberšikany

Stejně jako u šikany, jsou i u kyberšikany hlavními protagonisty agresor a oběť. Narozdíl od klasické šikany však nemusí být mezi agresorem a obětí nerovnováha fyzických sil. V této kapitole uvedu základní charakteristiky oběti a agresora, typy agresorů a možné predispozice stát se obětí. V závěru kapitoly uvádím výsledky studie výskytu obětí a útoků prostřednictvím jednotlivých komunikačních technik.

3.4.1 Agresor

Agresorem může být jedinec nebo skupina. Cílem agresora je stejně tak jako u šikany zranit, poškodit, ublížit, ponižit, vystrašit prostřednictvím ICT. Nepoměr sil u tradiční šikany spočívá především ve fyzické zdatnosti agresora oproti oběti. U kyberšikany stačí, aby agresor uměl ovládat digitální technologie. Často bývají kybernetičtí agresori v reálném životě ti sociálně nebo fyzicky slabší, ostýchavější nebo stydlivější. Díky anonymitě a umění využívat ICT si mohou připadat ve virtuálním prostředí mocnější a silnější. Zmíněná anonymita je podstatným atributem jak u oběti, tak u agresora. Oběť

neví, kdo je agresorem a agresor nezná oběť. Tím také klesá pocit zodpovědnosti agresora za své činy, jelikož zde chybí interakce "tváří v tvář" a nedochází tak k přímé osobní zpětné vazbě. Tento jev, kdy agresor ztrácí zábrany, je již zmíněný "disinhibiční efekt".

Rozlišujeme čtyři typy agresorů:

Mstící se andílek - tento typ agresora je typický tím, že se za agresora nepovažuje. Bývá to jedinec, který se mstí prostřednictvím kyberprostoru za nějaký "zlý" čin, co jeho oběť spáchala. Vidí se jako napravovatel "zlobivců", kterým musí dát "za vyučenou". Také se může jednat o jedince, který byl v minulosti šikanován a nyní si to kompenzuje kyberšikanováním a "vrací to". Tento typ agresorů by si neměl hrát na napravovatele, jelikož oplácení šikanou situaci ještě zhoršuje, ale rozhodně nenapravuje. Tito jedinci by měli dojít k uvědomění, že jsou sami agresori.

Agresor toužící po moci - jedná se o autoritářské a po moci bažící agresory. Vyznačují se velkou touhou dokazovat si svoji moc a nadvládu nad ostatními a vyvoláváním strachu v nich. K tomu, aby k takovému pocitu moci došlo, potřebují nějaké publikum, které těmto agresorům poskytuje zpětnou vazbu. V násilí prostřednictvím kyberprostoru postupně přitvrzují, dokud nemají jeho činy dostatečnou odezvu a pozornost. Zajímavostí je, že často bývá tento typ agresora sám obětí tradiční šikany. V prostředí ICT se umí dobře pohybovat a využívá své schopnosti ke kyberšikaně druhých, což by si v běžném reálném životě nedovolil. Díky anonymitě a chybějící interakci "face to face" agresor nehledí na následky svých činů.

Sprosté holky - agresory v tomto případě bývají dívky, které jsou znuděné a ubližují ostatním především za účelem zábavy a zpestření vlastního života. Jejich oběťmi bývají většinou jiné dívky, ale najdou se mezi nimi i chlapci. Většinou kyberšikanují ve skupině. Stejně tak, jako agresori bažící po moci, potřebují sprosté holky publikum. Dokazují ostatním, že se šikanovat nebojí a očekávají za to obdiv ve skupině a údiv ostatních.

Neúmyslný kyberagresor - tento typ se jako agresor nevnímá. Jeho způsob šikanování většinou probíhá bez příprav a rozmyšlení. Buďto se předvádí před ostatními, touží ukázat, jak je drsný a dokáže předstírat, že je někým jiným. Nebo prostě jen dokazuje, jak umí drsně a hbitě odpovídat na provokativní nebo urážlivé zprávy. Někdy

může tímto způsobem pouze vtipkovat, avšak příjemci to tak přijímat nemusí. Většinou nedomyšlí následky svého konání (Vašutová, 2010, s. 90 - 93).

3.4.2 Oběť

Oběť šikany je objektem agrese jiných. Obětí kyberšikany se může stát kdokoliv, kdo je uživatelem některé z informačních a komunikačních technik. Čím více a častěji jedinec užívá některý z ICT prostředků, tím více je vystaven rizikům. Vyskytne se však i nemálo případů, kdy kyberšikana současně probíhá zároveň se šikanou, kterou dítě zažívá ve škole. Dnešní děti a mladiství často tráví stejné kvantum času v online režimu jako v offline, ne-li více. Ne nadarmo jsou přezdívaní "digitálními domorodci." Ve virtuálním prostředí, například na různých sociálních sítích (Facebook), uživatelé často sdílejí příliš mnoho informací o jejich identitě, jejich myšlenkách apod. Mnohdy také dávají přednost trávení času ve virtuálním prostředí před aktivním životem. Tito jedinci následně daleko více inklinují k rizikovému chování na internetu a mohou se stát snadnějšími oběťmi kyberagresorů. Z Lenhartova výzkumu (2007) vyplynulo, že 4 z 10 uživatelů sociálních sítí (39 %) se stávají oběťmi kyberšikany. Obětí mezi jedinci nevyužívajícími sociální sítě je pak daleko méně (22 %). V výzkumu Hinduji a Patchina je nejčastějším prostředím kyberšikany chat (55,6 %), email (28 %), SMS (9,2 %). Podle Kowalskiho a Limbera (2007) jsou nejčastěji využívanými prostředky IM (66 %) a chat (14,7 %). Dle výsledků zkoumání a pozorování všech výše zmíněných autorů se stávají oběťmi spíše dívky než chlapci. Podle Wilarda může být kyberšikana následek nenávistných vztahů či předsudků vůči náboženskému vyznání, sexuální orientaci, rase, fyzickému vzhledu či sexuální orientaci (Vašutová, 2010, s. 95 - 97).

Podle studie Campfieldové (2006) mají jedinci určité charakterové predispozice, díky nimž se mohou snáze stát oběťmi kyberšikany. Mezi ně patří například nižší respekt mezi vrstevníky, stres, introverze, nižší sebedůvěra a sebehodnocení. Objevuje se u nich také vyšší míra depresivních symptomů v porovnání s tradiční šikanou (Šmahaj, 2014, s. 52 - 53).

3.5 Dopady kyberšikany na oběť

Mezi dopady kyberšikany a šikany jsou značné rozdíly, avšak jedná-li se o kyberšikanu jedince, který je zároveň obětí tradiční (klasické) šikany, jsou dopady na psychiku oběti o

to závažnější. Tito jedinci pak více inklinují k sebevražednému chování. Campfieldová (2006) nazývá tyto oběti obou forem šikany jako "*double whammy*". Z výsledků jejích studií vyplývá, že oběti kyberšikany mají sociální problémy, negativní odchylky v chování, pocit neoblíbenosti, nízké sebehodnocení a pocity osamělosti. U obětí mohou nastat negativní odchylky v chování, např. zkratovitě jednání, suicidální myšlenky, bezpředmětná agrese, impulsivita a jiné.

Podle výzkumu Hinfuja a Patchina (2010) oběti řešily situaci mimo jiné únikovými metodami. Vyhýbaly se kontaktu s ostatními, nechtěly chodit do školy nebo unikaly do fiktivní nemoci. Z výzkumu a pozorování také vyplynulo, že ženy jsou více náchylnější k negativním emocionálním reakcím na kyberšikanu. Mají nižší frustrační toleranci oproti mužům a snáze podléhají rozzlobení. Oproti mužům také častěji upadají do smutku.

V důsledku kyberšikany se mohou u obětí projevit negativní odchylky v chování. Děti, které si kyberšikanou prošly, upadají do depresivních stavů, jsou nervózní, nesebevědomé a objevují se u nich únikové reakce. Vyhýbají se škole, jsou častěji nemocné (nebo předstírají nemoc), což vede k značnému omezení fungování v každodenním životě. Trpí častým smutkem, nechutí jakékoliv aktivity, ztrácejí energii. Z výzkumu Hinduja a Patchina (2010) vyplynuly jako nejčastěji zažívané pocity u obětí kyberšikany: hanba, ztrapnění, strach, zlost a bezmoc. Tyto pocity se mohou umocnit a rozvinout do dlouhodobých úzkostí a depresí. Nejtragičtějším řešením je pak sebevražda. Podle výsledků výzkumu Hinduja a Patchina (2010), mělo 8 % obětí kyberšikany pomyšlení na sebevraždu (Šmahaj, 2014, s. 54 - 55).

Další reakcí je obava o vlastní bezpečí. Ta nastává především u dětí, které se pohybují v online režimu často nebo u lidí, kteří si život bez ICT nedokážou představit. Pak jen stěží mohou najít nějaké bezpečné místo, kam se před kyberšikanou ukrýt. Mezi fyzické dopady kyberšikany patří psychosomatické potíže. Oběti kyberšikany se setkávají s poruchami spánku, bolestí hlavy, bolestí břicha, nechutenstvím a nevolností.

Z dlouhodobého hlediska může osobní zkušenost s kyberšikanou, zvláště, pokud probíhala v okruhu vrstevníků, narušit stávající vztahy, ale i vytváření nových vztahů, které jsou v období dospívání tak důležité. Oběti mívají snížené sebehodnocení, což s problémy navazování vztahů úzce souvisí. Nízké sebehodnocení však není jen důsledkem kyberšikany, ale bývá i její příčinou - jedinec se pak stává snadnou obětí agresorů. Jedinci

mají tendence k častějšímu sebeobviňování a nižšímu sebevědomí, což může vést k mnoha úzkostným stavům (Černá, 2013, s. 88 - 91).

3.6 Prevence kyberšikany

S velice rychlým vývojem ICT a digitálních technik stoupají i rizika kyberšikany. Jedná se o nezastavitelný vývoj a je jen na uživatelích, jak budou s novými formami komunikace zacházet, zda je budou využívat anebo zneužívat jako "*zbraně hromadného ničení*". V této kapitole se zaměřím na prevenci kyberšikany především u dětí a mladistvých a na možnosti potencionální intervence ze strany rodičů a pedagogů. Pro komplexní prevenci je třeba, aby se zapojily všechny důležité články: jedinec sám, rodiče, školy, pedagogové a státní správa. Rizika kyberšikany nelze zcela omezit, ale lze je alespoň snížit. Je však zapotřebí, aby se za účelem snížení těchto rizik zapojily všechny články. Přesto, že děti a mladiství jsou v oblasti internetu více znalí než jejich rodiče a pedagogové, se svými osobními daty často nakládají neopatrně. Možná rizika kyberšikany si při publikování osobních informací hned neuvědomují a v prostředí internetu a sociálních sítí bývají příliš důvěřiví. Především pak rodiče a školy by měly děti o těchto rizicích včas informovat.

Rodiče mají často nižší znalosti a dovednosti v oblasti internetu než jejich děti. Přesto by se měli snažit tyto informační rozdíly co nejvíce snížit. Měli by se zajímat o to, co jejich děti na internetu dělají, jaké stránky a sociální sítě navštěvují a co publikují. Nejlepší cesta prevence rozhodně nespočívá v tom, že budou dětem zakazovat přístup na internet, což by mohlo vést k sociálnímu vyloučení dítěte, ale naopak naučí je využívat ICT jako nástroj s mnoha výhodami. Další pomocí může být podání včasných informací o rizicích a internetu včetně kyberšikany. Prevence ze strany rodičů spočívá zejména v upevňování pozitivních vztahů v rodině, v komunikaci s dítětem a také v podpoře dítěte ve volnočasových aktivitách, jako například sportu a jiných zájmech.

Pedagogové se potýkají s podobnými problémy jako rodiče v podobě nedostatečné informovanosti v oblasti internetu. V mnoha případech je kyberšikana spojena se školní šikanou. Stejně tak jako rodiče by i pedagogové měli mít přehled o používání ICT především v prostředí školy, a používání mobilních telefonů a školních počítačů by se měli snažit mít pod kontrolou. Dále by se měli zaměřovat na upevňování pozitivních vztahů mezi spolužáky a učit je vzájemně se respektovat. Měli by jim

dostatečně zdůrazňovat, že mají právo se kdykoliv na ně s problémem obrátit a že mohou u dospělých autorit najít pomoc a podporu. Především by měla škola studenty dostatečně informovat o bezpečném nakládání s osobními daty a včas je informovat o možných rizicích internetu a kyberšikaně (Ševčíková, Dědková, 2013, s. 123 – 137).

3.7 Preventivní výzkumné projekty a programy

V České republice existují některé projekty a programy, které se zabývají prevencí kyberzločinu a ochranou uživatelů internetu. Tyto programy bojují proti negativním jevům internetu a snaží se zvyšovat podvědomí o rizicích těchto jevů. Nabízejí také obětem kyberzločinu pomoc a umožňují nelegální obsahy hlásit.

3.7.1 Projekt e-bezpečí.cz

"Projekt E-Bezpečí je celorepublikový projekt zaměřený na prevenci, vzdělávání, výzkum, intervenci a osvětu spojenou s rizikovým chováním na internetu a souvisejícími fenomény. Projekt je realizován Centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci ve spolupráci s dalšími organizacemi. Projekt je časově neohraničený."(www.ebezpeci.cz). Portál e-bezpečí zveřejnil výsledky největšího výzkumu rizikového chování českých dětí na internetu, který zrealizovala společnost Seznam.cz společně s Centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Výzkumu se zúčastnilo více než 21 000 respondentů ve věku 11 - 17 let.

Tento výzkum ukazuje, že: *"školáci a studenti se nejčastěji setkávají s verbálními útoky (33 %), obtěžováním za pomoci prozvánění (24 %) a vyhrožováním či zastrahováním (17 %)."* (www.ebezpeci.cz)

Dále bylo zjištěno: *"téměř 51 % dětí do 18 let má zkušenost s nějakou formou kyberšikany. Mezi nejčastější druhy kyberšikany, se kterými se dotazované děti setkaly, patří verbální útoky (33 %), obtěžování prostřednictvím prozvánění (24 %) a vyhrožování či zastrahování (17 %). Mezi jevy, které mají oproti výzkumu z minulého roku rostoucí tendenci, patří nejčastěji vydírání a krádež identity. Ale i k těmto formám šikany potřebujete útočníky. Samy děti se ve výzkumu přiznaly k tomu, že jsou mnohdy autory kyberšikany vůči jiným dětem. Přiznaly se, že se nejčastěji uchylují k verbálním útokům (11 %) a obtěžování prozváněním (6 %)."* (www.e-bezpeci.cz) Na těchto alarmujících

výsledcích nese podíl zavinění i ta skutečnost, že děti a mladiství zacházejí neopatrně se svými osobními a soukromými daty, která na internetu běžně zveřejňují. Z výzkumu vyplynulo, že: *"děti ve věku od 11 do 17 let na internetu nejčastěji zveřejňují své jméno a příjmení (76 %), dále e-mail (59 %) a fotografii obličeje (55 %)."* (www.e-bezpeci.cz)

3.7.2 Saferinternet.cz

Tento projekt je vzdělávací internetovou stránkou věnující se bezpečnosti uživatelů na internetu. Umožňuje občanům České republiky nahlásit nelegální obsahy na internetových stránkách a dále pak oznámení předávat příslušným orgánům. Spolupracuje s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, Policií ČR a projektem INHOPE, díky kterému jsou umožněna anonymní hlášení nelegálního jednání na internetu. Sdružení je členem celoevropské sítě národních osvětových center bezpečnějšího internetu INSAFE (www.saferinternet.cz).

3.7.3 Seznamsebezpečně.cz

Tento projekt vznikl pod záštitou největšího českého portálu Seznam.cz, vzhledem k rizikům, která postihovala nebo mohla postihovat uživatele. V roce 2008 Seznam.cz pořádal přednášky pro učitele, kde je informoval o možných rizicích, se kterými se děti mohou na internetu setkat. Díky velkému úspěchu se tvůrci rozhodli natočit dva filmy na téma Kyberšikana a bezpečnost na internetu a sociálních sítích. Filmy se zabývají tematikou kyberšikany, hrozbami sociálních sítí a dětskou prostitucí. Věnují se též i problematice transformace oběti na pachatele, cílem je varovat, aby se z nejčastějších obětí dětí nestali i pachatelé. Byly vydány i pracovní příručka pro pedagogy a metodická příručka, které popisují nástrahy spojené s internetem. Jsou určeny především pro pedagogy a rodiče. Oba díly získaly záštitu MŠMT ČR a následně byly rozeslány do všech základních škol České republiky (www.seznamsebezpecne.cz).

3.8 Legislativa

V České republice existují zákony, které slouží jako nástroj pro zajištění pocitu bezpečí pro uživatele internetu. Zabývají se tím, jak by se mělo zacházet s osobními, soukromými a citlivými údaji na internetu. V roce 1992 bylo vytvořeno první právní ošetření této problematiky. Kyberšikana, ale i šikana jako taková, nemá však v trestním zákoníku přesné

legislativní ošetření. Při právním řešení šikany a kyberšikany se lze však opřít o jiné zákony:

- *„Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění pozdějších předpisů, řeší práva a povinnosti školy, žáků a studentů a jejich zákonných zástupců,*
- *zákon 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 12-13, zákaz natáčení, fotografování a zveřejňování snímků bez souhlasu dotyčné osoby,*
- *zákon č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů, obsahuje některé odstavce, které se týkají vztahů rodičů a dětí, odpovědnosti rodičů a výchovných opatření,*
- *zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů, se zabývá problémy dětí, které jsou nějakým způsobem ohrožené,*
- *zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích ve znění pozdějších předpisů, § 49 Přestupky proti občanskému soužití,*
- *zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon ve znění pozdějších předpisů.” (Šmahaj, 2014, s. 70)*

Dojde-li v rámci kyberšikany k jednomu z přestupků nebo trestnímu činu, je vhodné jej nahlásit na Policii ČR. Zákon č. 40/2009 nabízí řadu paragrafů, o které se lze opřít při řešení kyberšikany:

- *"vydírání - § 175*
- *pomluva - § 184*
- *šíření pornografie - § 191*
- *výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií - § 192*
- *zneužití dítěte k výrobě pornografie - § 193*
- *svádění - § 202*
- *šíření toxikomanie - § 287*
- *násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci - § 352*
- *nebezpečné vyhrožování - § 353*
- *nebezpečné pronásledování (stalking) - § 354*
- *hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob - § 355*

- *podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod - § 356.“ (Šmahaj, 2014, s. 70)*

4 Empirická část

V teoretické části se jednalo o shrnutí některých dosavadních poznatků souvisejících s kyberšikanou. V praktické části bakalářské práce byl realizován kvantitativně-kvalitativní výzkum. Některý z výsledků výzkumu jsem porovnávala s dosavadními studiemi zaměřenými na kyberšikanu.

4.1 Cíl výzkumu

S využitím kvantitativní a kvalitativní metodologie jsem si stanovila za hlavní cíl mého průzkumu definovat nejrizikovější věkovou skupinu uživatelů, ohroženou kyberšikanou. V souvislosti s tímto cílem mé práce dále analyzuji výskyt kyberšikan, především na sociální síti Facebook. U obětí byl kladen za cíl zmapovat jejich zkušenosti s kyberšikanou. Zejména jsem se zaměřila na projevy kyberšikan, se kterými se setkaly, identifikaci agresorů, dopady a možnosti strategie řešení. Mezi jednotlivými jevy jsem hledala souvislosti, které by mohly být jednou z příčin.

4.2 Metoda sběru kvantitativních dat

Pro kvantitativní výzkum byla zvolena metoda dotazování. Nástrojem sběru dat byl zvolen dotazník, jehož cílem bylo zmapovat způsob trávení času na internetu a zkušenosti uživatelů s kyberšikanou. Dotazník byl anonymní a byl distribuován respondentům elektronickou formou (on-line). Dotazník se skládal ze 12 otázek. Z 11 uzavřených a 1 otevřených. Byla zde použita jedna filtrační otázka, která dělila respondenty podle toho, jak dalece se mohou o tématu vyjádřit. Ti, kterých se kyberšikana netýkala, vynechali některé otázky. Jedná se především o statistické vyjádření odpovědí respondentů. Výsledky průzkumu jsou graficky zpracovány a procentuálně vyjádřeny.

4.3 Metoda sběru kvalitativních dat

V kvalitativní části výzkumu byla použita metodika kvalitativní práce s daty, zakotvená teorie (Grounded theory). Se čtyřmi respondenty byl realizován strukturovaný rozhovor, který se skládal z 10 otevřených otázek. Rozhovor byl se souhlasem respondentů nahráván na diktafon a poté převeden do textového formátu. První fází bylo otevřené kódování, jehož výsledkem je obsahově kategoriální analýza.

4.4 Charakteristika vzorku kvantitativního průzkumu

V kvantitativním průzkumu celkový počet respondentů čítal 220 dotázaných. Výzkumu se zúčastnili uživatelé internetu v rozmezí 11 až 48 let. Jednalo se o uživatele internetu a sociální sítě Facebook.

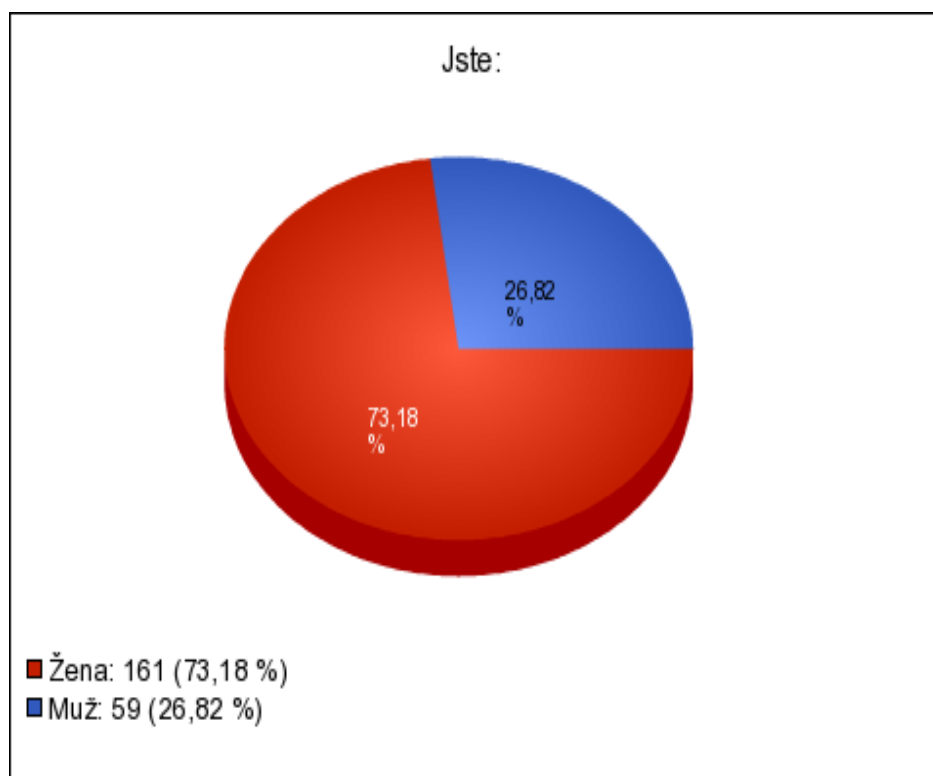
4.5 Charakteristika vzorku kvalitativního průzkumu

V kvalitativním průzkumu byl realizován rozhovor se 4 oběťmi kyberšikany. Prvním respondentem byl muž ve věku 27 let. Věnuje se podnikání v oboru internetových stránek, webdesingu a nových médií. Internet je pro něho nástroj, jak se prezentovat, snadněji komunikovat a vydělávat peníze. Druhým respondentem je dívka ve věku 16 let. Dívka navštěvuje soukromé gymnázium. Její rodiče jsou rozvedení, ale s matkou i otcem má dobrý vztah. Svůj volný čas tráví se psem, s kamarády nebo ve fitness. Internet je součástí jejího života, stejně tak jako sociální sítě. Je pro ni důležité být v neustálém kontaktu s přáteli a okolím. Třetím respondentem je žena ve věku 45 let. Žena se věnuje několik let profesionálnímu fotografování. Fotografování je jejím koníčkem a prací zároveň. Čtvrtou obětí byl chlapec ve věku 16 let. Nyní navštěvuje první ročník střední školy. Je členem folklórního souboru, kde tráví většinu svého času.

4.6 Analýza kvantitativních dat

V první části dotazníku jsem se zaměřila na informace, které blíže specifikují vzorek. Jedná se o údaje týkající se pohlaví, věku a dosaženého vzdělání.

Otázka č. 1: Jste:

Graf č. 1: Procentuální rozložení respondentů podle pohlaví

Z 220 respondentů se z 73 % jednalo o ženy a z 27 % o muže. Z pohledu pohlaví je tak soubor nevyvážený.

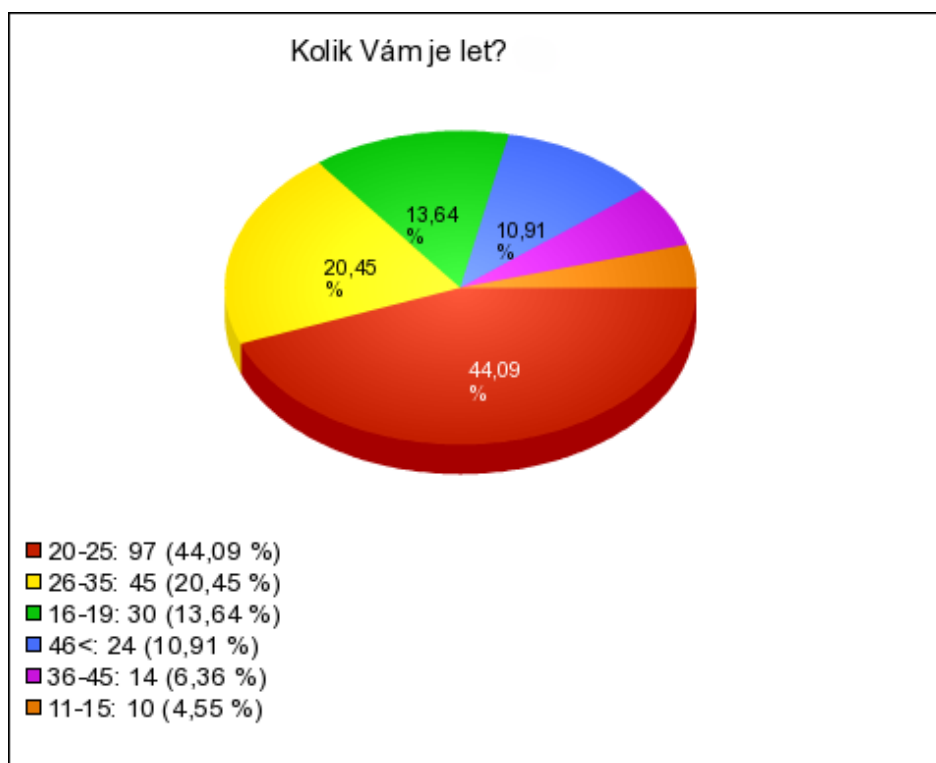
Otázka č. 2: Jaké je Vaše nejvyšší ukončené vzdělání?

Graf č. 2: Procentuální rozložení respondentů podle ukončeného vzdělání

Z hlediska ukončeného vzdělání mělo 48 % respondentů střední školu s maturitou, 29 % vysokou školu, 11 % základní školu, 7 % střední školu bez maturity, 3 % vyšší odbornou školu a 2 % tvořili vyučení.

Otázka č. 3: Kolik Vám je let?

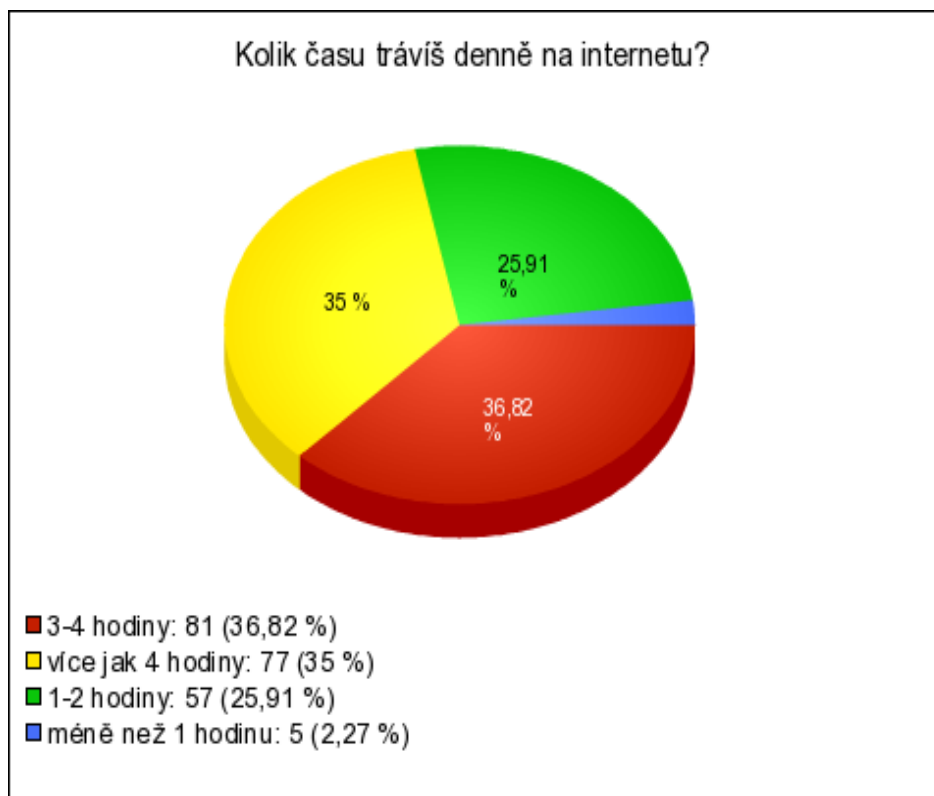

Graf č. 3: Procentuální rozložení respondentů podle věku

Věk respondentů se pohyboval v rozmezí 11 až 48 let. Nejpočetnější skupinu tvořilo 97 (44 %) respondentů všech dotázaných ve věku 20 - 25 let. Druhou nejpočetnější skupinu tvořilo 45 (20 %) respondentů ve věku 26 - 35 let, dále se zúčastnilo 30 (13 %) mladistvých ve věku 16 - 19 let, 24 (11 %) starších 46 let, 14 (6 %) respondentů ve věku 36 - 45 let a 10 (5 %) dětí ve věku 11 - 15 let.

V další části dotazníku již přistupuji k cílenému zkoumání frekvence činností respondentů na internetu, k frekvenci zkušeností s kyberšikanou v obecném měřítku, ale i konkrétně na Facebooku. Byl zmapován výskyt obětí, svědků a agresorů. U obětí kyberšikany byly zjišťovány konkrétní formy kyberšikany, identifikace agresora a prožívané emoce.

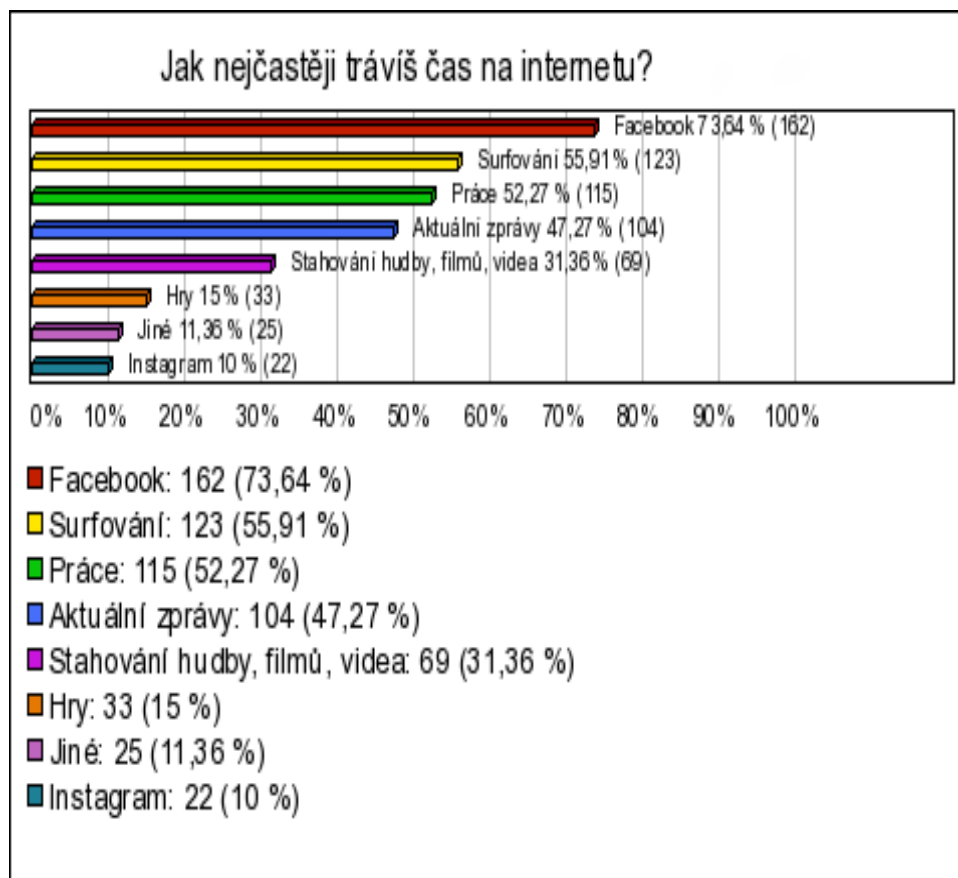
Otázka č. 4: Kolik času denně trávíš na internetu?

Graf č. 4: Frekvence výskytu uživatelů na internetu

Z celkového pohledu na frekvenci výskytu uživatelů na internetu z výzkumu vyplynulo, že nejvíce respondentů, 81 (37 %), tráví na internetu 3 - 4 hodiny. O něco méně respondentů, 77 (35 %), stráví denně na internetu více jak 4 hodiny. 57 (26 %) respondentů 1 - 2 hodiny a 5 (2 %) méně než 1 hodinu.

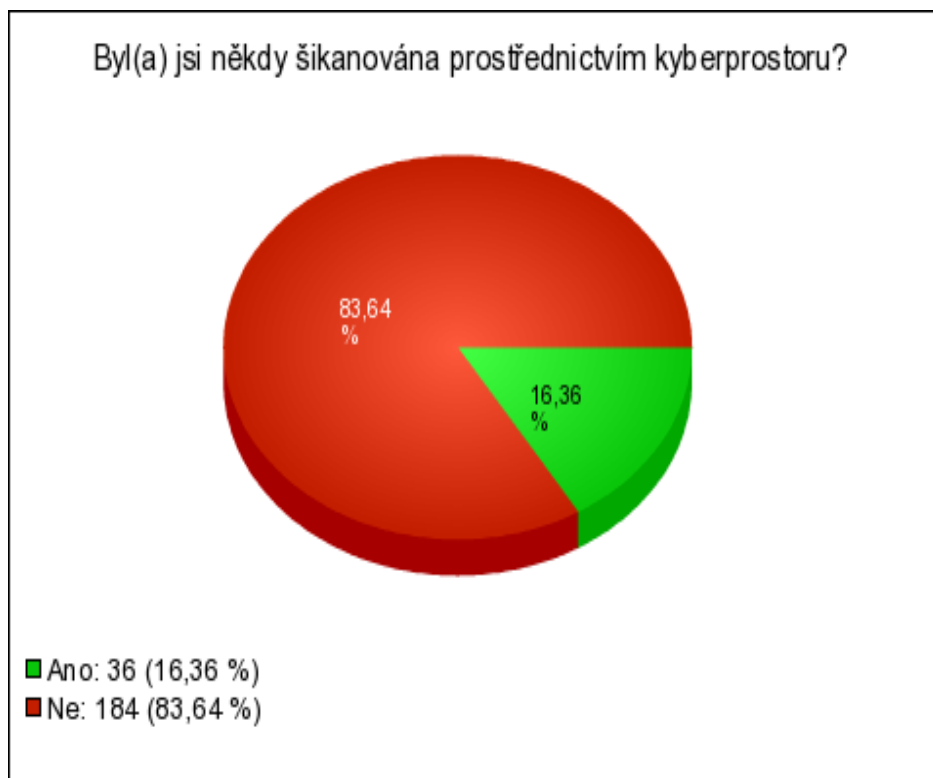
Otázka č. 5: Jak nejčastěji trávíš čas na internetu?

Graf č. 5: Způsob trávení času na internetu

Tato otázka se zaměřuje na činnosti, které uživatelé provádějí na internetu. V této otázce měli respondenti možnost vybrat jednu až čtyři činnosti. Procenta jsou uváděna vzhledem k celkovému počtu respondentů, který čítal 220 dotazovaných. Nejvíce respondentů, 162 (74 %), uvedlo za nejčastější způsob trávení času pohyb na sociální síti Facebook. Na druhém místě, ve 123 (56 %) případech vyplynulo surfování, 115 (52 %) respondentů zvolilo práci, 104 (47 %) vyhledávání aktuálních zpráv, 69 (31 %) stahování hudby, filmů a videa, 33 (15 %) hry, 22 (10 %) sociální síť pro sdílení fotografií – Instagram. 25 respondentů (11 %) uvedlo jiné způsoby, které měli možnost doplnit. Uváděli především jiné sociální sítě jako například SnapChat, YouTube, Twitter. Tyto výsledky potvrdily můj předpoklad velké popularity Facebooku. Z důvodu prokázané verifikace tohoto předpokladu byla problematice kyberšikany na Facebooku věnována větší pozornost v otázce č. 7.

Otázka č. 6: Byl(a) jsi někdy šikanován(a) prostřednictvím kyberprostoru?

Graf č. 6: Výskyt obětí kyberšikany

Z grafu č. 6 vyplývá, že 36 (16 %) respondentů se stalo obětí kyberšikany, zatímco 184 (84 %) odpovědělo záporně. Jelikož byl dotazník předkládán pouze uživatelům internetu, kde je riziko kyberšikany vysoké, tento výsledek jsem předpokládala.

Tabulka č. 1: Výskyt obětí kyberšikany v jednotlivých věkových skupinách

Věk	Všichni respondenti	Byl(a) jsi někdy šikanována prostřednictvím kyberprostoru?	
		Ano	Ne
11-15 let	10 (100 %)	2 (20 %)	8 (80 %)
16-19 let	30 (100 %)	12 (30,6 %)	18 (69,4 %)
20-25 let	97 (100 %)	10 (10,31 %)	87 (89,69 %)
26-35 let	45 (100 %)	6 (13,33 %)	39 (86,67 %)
36-45 let	14 (100 %)	2 (14,29 %)	12 (85,71 %)
46 -	24 (100 %)	4 (16,67 %)	20 (83,33 %)
Celkem	220 (100 %)	36 (16,36 %)	184 (83,64 %)

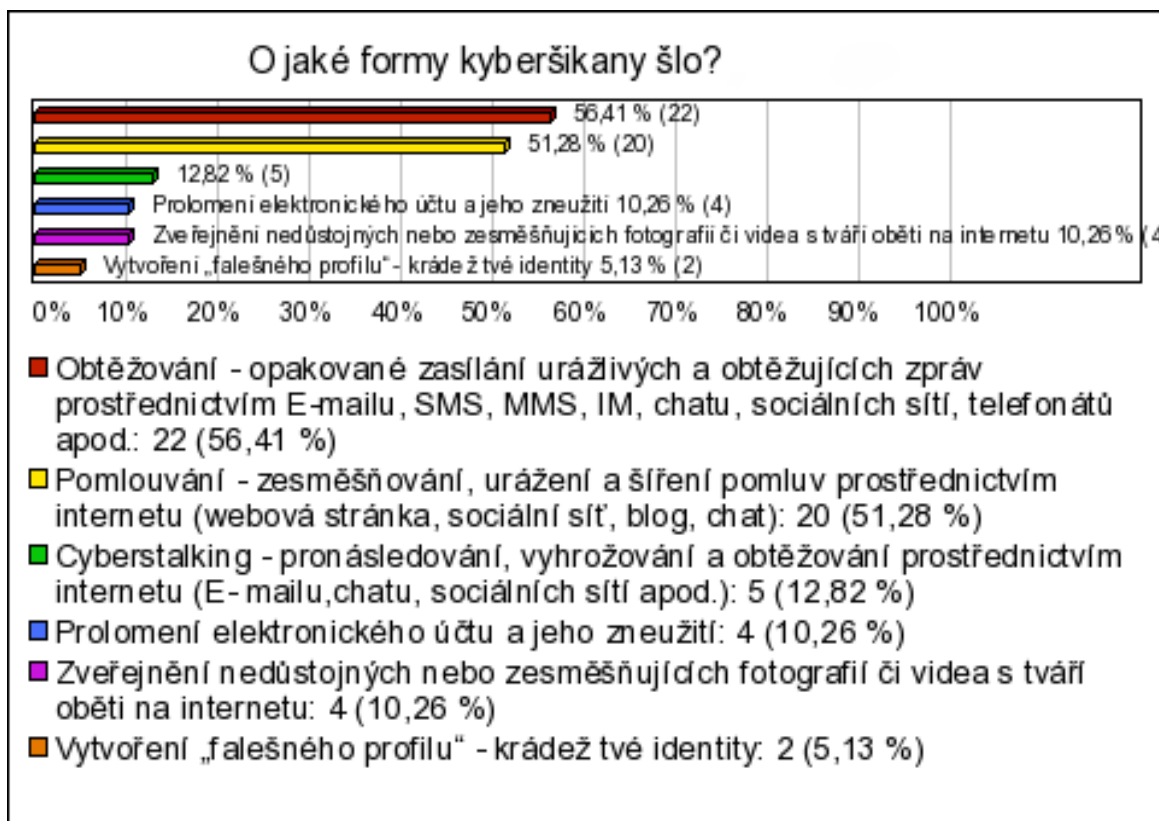
Z tabulky vyplývá, že procentuálně (30,6 %) nejvíce měli zkušeností s kyberšikanou děti a mladiství ve věku 16 – 19 let, které jsou tedy v tomto ohledu nejohroženější skupinou. Celkově ve věku 11 – 19 let se stalo obětí kyberšikany 39 % respondentů všech věkových skupin. Toto potvrdilo můj předpoklad, že právě děti a mladiství, jakožto „digitální domorodci“, jsou nejrizikovější skupinou.

Tabulka č. 2: Výskyt obětí kyberšikany v závislosti na čase tráveném na internetu

Čas trávený na internetu	Všichni respondenti	Byl(a) jsi někdy šikanována prostřednictvím kyberprostoru?	
		Ano	Ne
Méně než 1 hodinu	5 (100 %)	0 (0 %)	5 (100 %)
1-2 hodiny	57 (100 %)	4 (7 %)	53 (93 %)
3-4 hodiny	81 (100 %)	17 (21 %)	64 (79 %)
Více jak 4 hodiny	77 (100 %)	15 (19 %)	62 (81 %)
Celkem	220 (100 %)	36 (16 %)	184 (84 %)

Výsledky této souvislosti ukazují, že čím častěji se jedinci pohybují na internetu, tím vyšší je riziko stát se obětí kyberšikany. Obětí trávících na internetu méně než 1 hodinu nebo 1 – 2 hodiny bylo 6 % a obětí trávících na internetu 3 – 4 hodiny nebo více než 4 hodiny bylo 20 %.

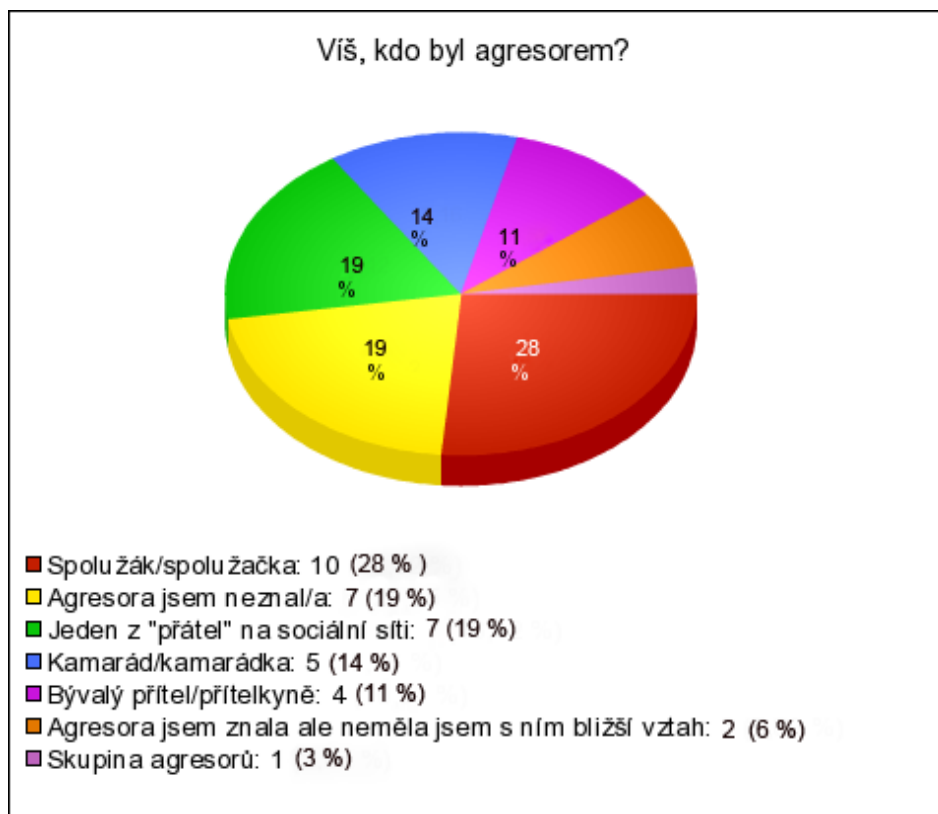
Otázka č. 7: O jaké formy kyberšikany šlo?

Graf č. 7: Projevy kyberšikany

Na tuto otázku odpovídali pouze ti, kteří v předchozí otázce odpověděli kladně. Tedy 36 obětí kyberšikany z celkového počtu 220 respondentů. Respondenti zde měli možnost vybrat 1 až 4 odpovědi. U respondentů, kteří se stali obětí kyberšikany, jsem zjišťovala formy kyberšikany. Nejvíce, 22 (56 %) respondentů se setkalo s obtěžováním, opakovaným zasíláním urážlivých nebo obtěžujících zpráv prostřednictvím ICT. O něco méně, 20 (51 %) respondentů, se setkalo s pomlouváním, urážení a šířením pomluv prostřednictvím internetu. Na třetím místě se 5 (15 %) respondentů setkalo s cyberstalkingem. 4 (10 %) respondenti se setkali s kyberšikanou ve formě zveřejnění nedůstojného nebo zesměšňujícího multimediálního obsahu v podobě fotografie nebo videa. 2 (5 %) respondentům byl vytvořen falešný profil vystupující pod jejich identitou.

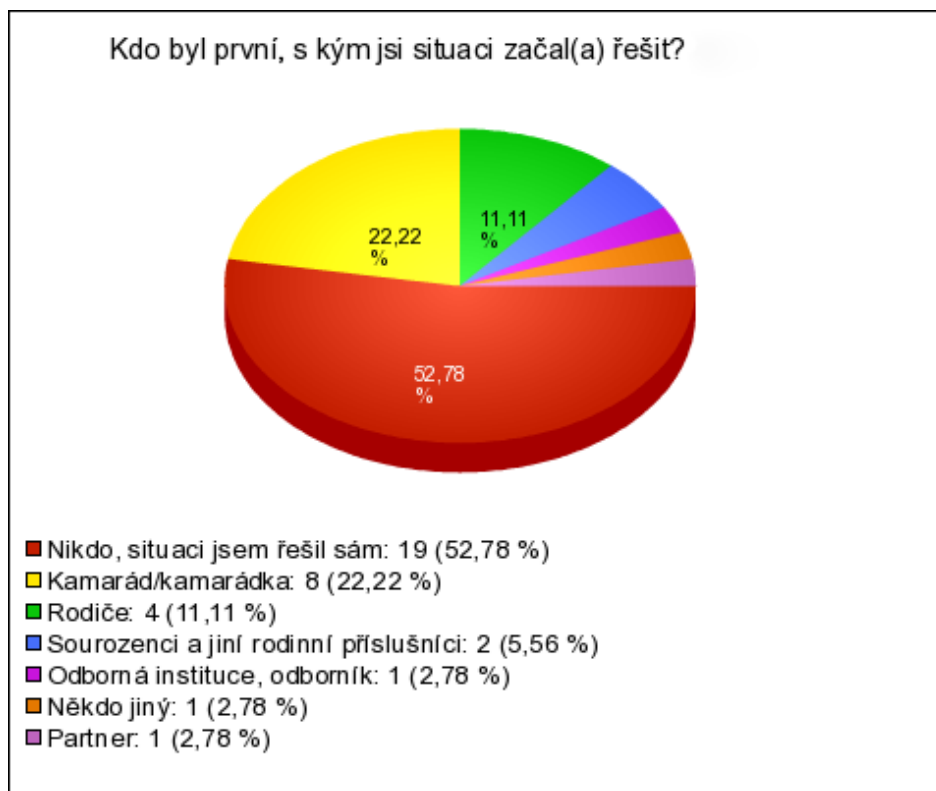
Otázka č. 8: Víš, kdo byl agresorem?

Graf č. 8: Identifikace agresora

Na tuto otázku odpovídaly pouze oběti kyberšikany. Nejvíce obětí kyberšikany, 10 (28 %), vybralo, že agresorem byl spolužák/spolužačka. 7 (19 %) respondentů agresora neznalo, 7 obětí mělo agresora v přátelích na sociální síti (19 %). 5 (14 %) obětí se stalo obětí svého kamaráda/kamarádky, 4 (11 %) respondenti se stali obětí bývalého partnera. 2 (6 %) oběti svého agresora znaly, ale neměly s ním bližší vztah a v 1 (3 %) případě šlo o skupinu agresorů.

Otázka č. 9: Kdo byl první, s kým jsi situaci začal(a) řešit?

Graf č. 9: S kým oběti kyberšikany situaci řešily

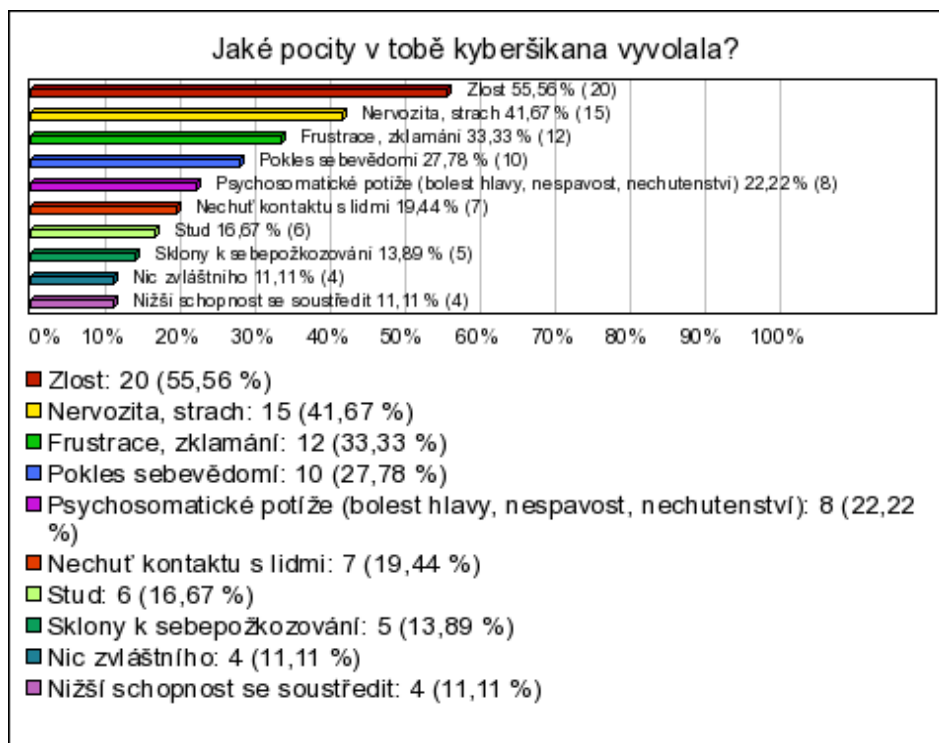
Nejvíce, 19 (53 %) obětí kyberšikany, řešily situaci samy. 8 (22 %) obětí svoji situaci řešilo s kamarádkou/kamarádem. 4 (11 %) respondenti se svěřili rodičům, 2 (6 %) respondenti sourozencům nebo jiným rodinným příslušníkům. 1 (3 %) respondent situaci řešil s odbornou institucí nebo s odborníkem, 1 (3 %) respondent s adminem a 1 (3 %) respondent řešil situaci se svým partnerem.

Tabulka č. 3: Komu se oběti kyberšikanou z jednotlivých věkových skupin svěřily?

Věk	Komu jsi se s kyberšikanou svěřil(a)?							
	Všichni respondenti	Kamarád(ka)	Někdo jiný	Nikomu	Odborník, instituce	Partner	Rodič	Příbuzný
11-15	2 (100 %)	2	0	0	0	0	0	0
16-19	12 (100 %)	4	0	7	0	0	1	
20-25	10 (100 %)	1	0	7	0	0	1	1
26-35	6 (100 %)	1	0	0	1	1	2	1
36-45	2 (100 %)	0	1	1	0	0	0	0
46<	4 (100 %)	0	0	4	0	0	0	0
Celkem	36 (100 %)	8	1	19	1	1	4	2

Zajímalo mě, komu se oběti kyberšikanou svěřily z pohledu z jednotlivých věkových skupin, zejména dětí a mladistvých. Zajímavým výsledkem bylo, že z celkových 14 (39 %) obětí ve věku 11 – 19 let se pouze 1 respondent svěřil s kyberšikanou svým rodičům. Konkrétně ve věku 11 – 15 let se 2 (100 %) respondenti svěřili svému kamarádovi. Ve věku 16 – 19 let se z celkem 12 (33 %) obětí 7 respondentů nesevřilo s kyberšikanou nikomu, 4 respondenti kamarádovi a pouze 1 respondent svému rodiči.

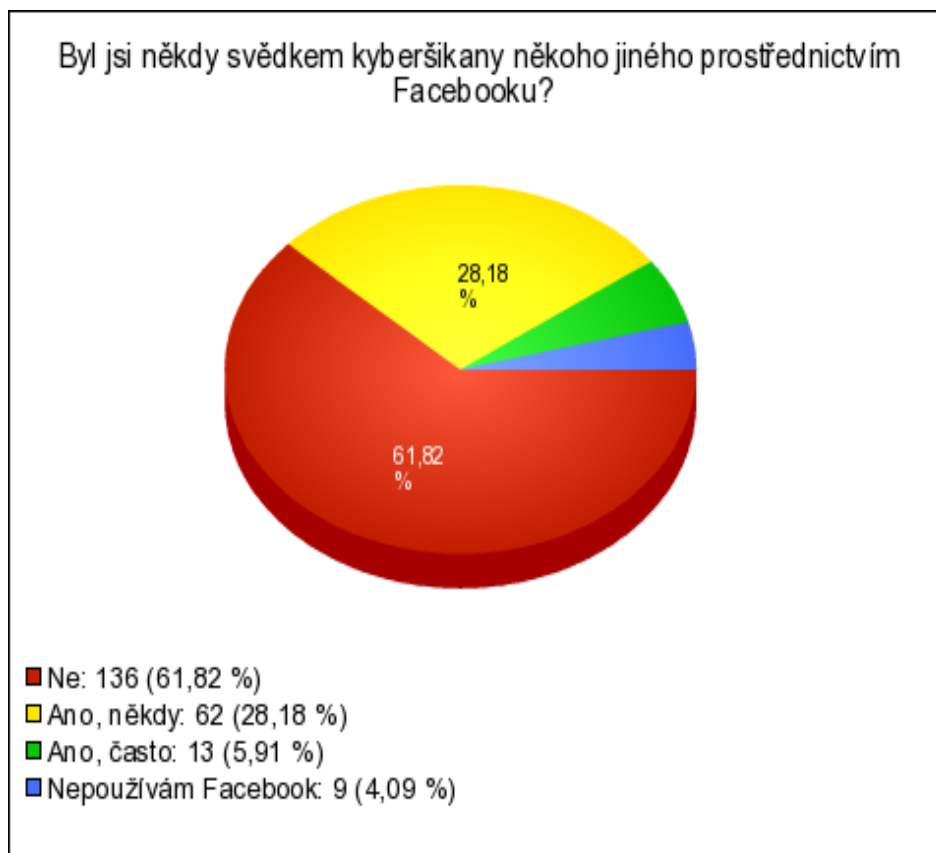
Otázka č. 10: Jaké pocity v tobě kyberšikana vyvolala?

Graf č. 10: Pocity a dopady související s kyberšikanou

U otázky zaměřující se na pocity obětí kyberšikany, měli respondenti možnost výběru jedné až čtyř odpovědí. Nejvíce, 20 (56 %) respondentů, doprovázela při zkušenosti s kyberšikanou zlost. Nervozita a strach se projevovale u 15 (42 %) respondentů, frustrace a zklamání u 12 (33 %) respondentů. Bezmoc a frustrace je vzhledem k charakteru kyberšikany opodstatněná. Kyberšikana může jedince zasáhnout kdykoliv a kdekoliv a vzhledem k anonymitě kyberprostoru může být velmi složité se jí bránit. 10 (28 %) obětí zaznamenalo pokles sebevědomí. Psychosomatickými potížemi trpělo 8 (22 %) respondentů. Nechuť ke kontaktu s lidmi mělo 7 (19 %) obětí, stud provázelo 6 (17 %) obětí. Sklony k sebepoškození uvedlo 5 (14 %) obětí. 4 (11 %) respondenti měli potíže se soustředěním a 4 (11 %) nezaznamenali žádné zvláštní pocity.

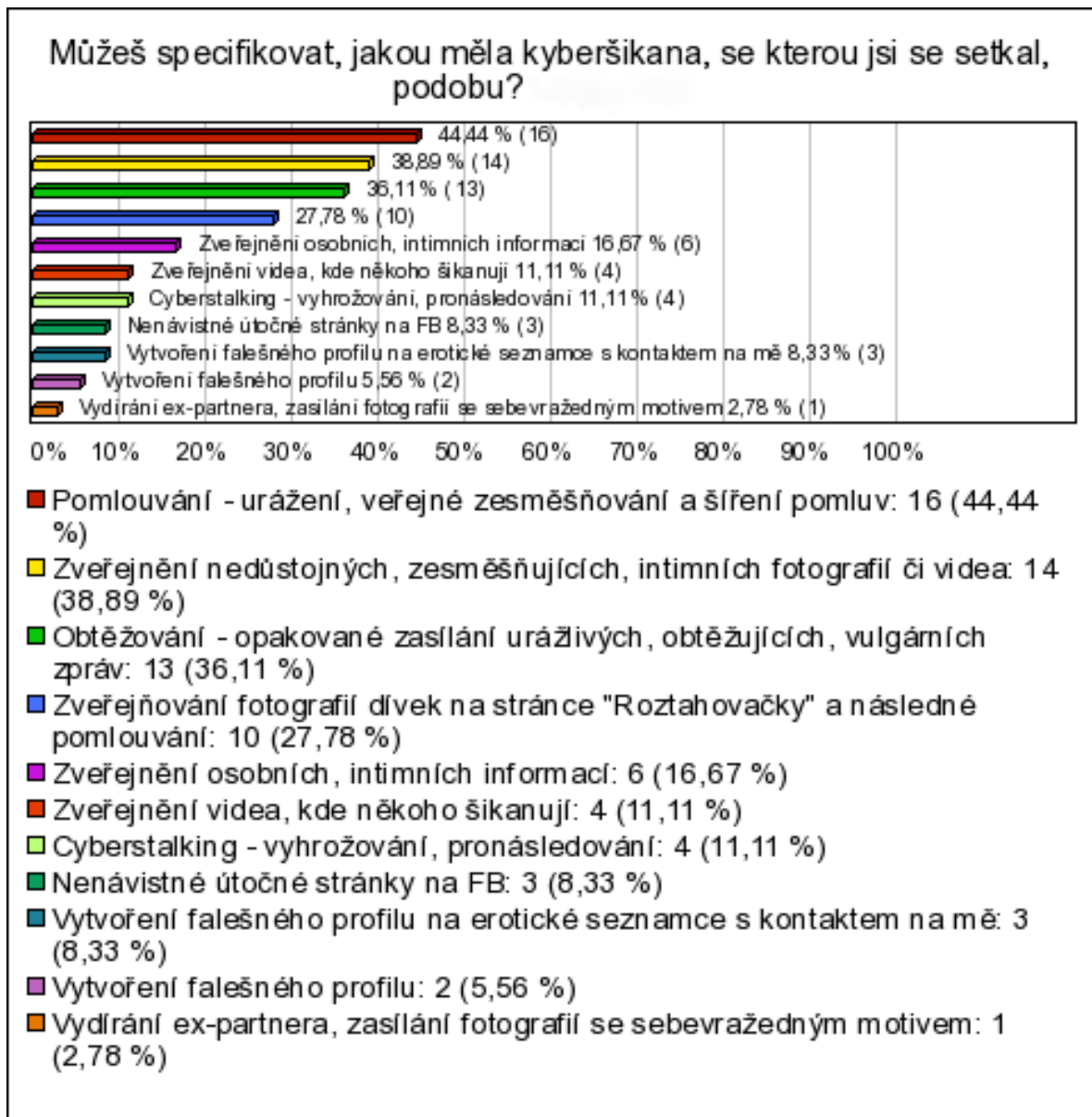
Otázka č. 11: Byl jsi někdy svědkem kyberšikany někoho jiného prostřednictvím Facebooku?

Graf č. 11: Výskyt kyberšikany na Facebooku

Mimo obecný výskyt kyberšikany jsem se zaměřila také na kyberšikanu na sociální síti Facebook. Z tohoto grafu vyplývá, že 75 (34 %) respondentů se setkala s kyberšikanou na Facebooku. 62 respondentů (28 %) odpovědělo, že někdy a 13 (6 %) respondentů dokonce sdělilo, že s projevy kyberšikany se zde setkávají často. Byla zde možnost odpovědi: *Nepoužívám Facebook*. Tuto odpověď vybralo pouze 9 respondentů (4 %).

Otázka č. 12: Můžeš specifikovat, jakou měla kyberšikana na Facebooku, se kterou jsi se setkal(a), podobu?

Graf č. 12: Formy kyberšikany na Facebooku

Na Facebooku se s kyberšikanou setkalo 34 % ze všech respondentů. Otázka zjišťující projevy kyberšikany na Facebooku byla otevřená, dobrovolná. Zde měli svědci kyberšikany na Facebooku možnost popsat projevy, se kterými se na Facebooku setkali. Na tuto otázku odpovědělo 36 respondentů. Pro lepší přehlednost jsou popsány jevy zařazeny do několika kategorií a graficky znázorněny. Jeden respondent mohl zmínit i více projevů kyberšikany. Nejvíce, 16 (44 %) uživatelů uvedlo, že se nejčastěji se na Facebooku setkali s pomlouváním, urážením, šířením nepravdivých informací. Uváděli, že tyto

pomluvy často doprovázely zveřejněné fotografie obětí. Zneuctění bylo rovněž realizováno v podobě urážlivých a zesměšňujících komentářů pod fotkou, která byla často publikována na nejrůznějších útočných a nenávistných stránkách Facebooku.

14 (39 %) účastníků uvedlo, že se zde setkala se zveřejněním nedůstojných, zesměšňujících nebo intimních fotografií či videa. Dále pak 3 dívky uvedly, že byly publikovány jejich intimní fotografie, které měly být zachovány v tajemství. Tyto fotografie byly rozeslány všem přátelům dívek. Dalším častým projevem bylo obtěžování v podobě opakovaného zasílání urážlivých, vulgárních a obtěžujících zpráv. To uvedlo 13 (36 %) uživatelů. Zajímavým výsledkem je to, že 10 uživatelů (28 %) uvedlo jako rizikovou Facebookovou stránku "Roztahovačky". Na této stránce pak byly zveřejňovány fotografie dívek, s vulgárními, zesměšňujícími popisky, se sexuálním podtextem. Dále pak 6 (17 %) uživatelů uvedlo zveřejnění osobních nebo intimních informací na Facebooku. Šlo například o zveřejnění soukromé konverzace nebo nějakého tajemství a následné sdílení mezi stovkami přátel. 4 (11 %) uživatelé uvedli, že na Facebooku viděli video, kde šikanují spolužáka. Video bylo sdíleno na kanále YouTube a dále na Facebooku. Další 4 (11 %) uživatelé uvedli cyberstalking, vyhrožování, pronásledování prostřednictvím Facebooku. Dále uvedli nenávistné a útočné Facebookové stránky mířené proti nějaké osobě. 3 uživatelky uvedly, že na jejich osobu, jméno, byl vytvořen falešný profil na Seznamce. Dvě respondentky uvedly následné obtěžující telefonáty, SMS a zprávy na Facebooku. Dalším negativním jevem bylo vytvoření falešného profilu. Jedna dívka uvedla vydírání ex-partnerem prostřednictvím fotografií se sebevražedným motivem.

4.7 Analýza kvalitativních dat

Abych nahlédla hlouběji pod povrch zkoumaných jevů, využila jsem v druhé části výzkumu kvalitativní metodologii. Jako výzkumnou metodu sběru dat jsem zvolila rozhovor. Respondenti jednotlivé otázky rozvíjeli podle toho, nakolik je pokládali za důležité. V rámci otevřeného kódování jsem se zaměřila na důležité a opakující se jevy, které jsem následně seskupila do kategorií. Výsledkem otevřeného kódování je obsahově kategoriální analýza. Z analýzy kvalitativních dat bylo vygenerováno 12 kategorií. První okruh kategorií se aplikuje k vztahu a přístupu k novým médiím, internetu a sociálním sítím. Dalšími kategoriemi byly ty, které se přímo týkaly průběhu kyberšikany a jevů těsně

souvisejících. Poslední vygenerované kategorie obsahovaly jevy, které byly následkem kyberšikany.

Vztah k novým médiím - Vztah k informačním a komunikačním technikám, především k internetu, se odvíjel od věku respondentů, od povolání, životního stylu a doby, ve které jedinci vyrůstali. Obecně ze strany mladších generací byl vztah k novým médiím velice kladný. Ty nová média přijímají za součást svého života, jelikož v prostředí ICT dospívaly a jsou s nimi úzce propojeny. Ze strany starší generace je znatelná větší opatrnost, nedůvěra a vyšší vnímání rizik a obav, mimo jiné i z možnosti vzniku závislosti na internetu. S tímto rizikem si mladší generace starosti nedělají, jelikož jsou s ICT natolik propojeny, že je nepovažují za něco externího. Internet nevnímají jako virtuální prostor postavený mimo realitu, který se chodí "navštěvovat". Kromě věkového faktoru je vztah ovlivněn také životním stylem, povoláním a prostředím, ve kterém se jedinci pohybují. V případě, je-li internet nástrojem pro vydělávání peněz, je vztah jednoznačně kladný.

Přístup k internetu a sociálním sítím - Přístup k internetu a sociálním sítím se podobně jako vztah k těmto platformám odvíjí od doby, ve které jedinci vyrůstají, od profese, životního stylu a prostředí, ve kterém se pohybují. U mladších generací, které v prostředí digitálních technologií vyrůstají, je přístup k internetu velice otevřený. Přístup a vnímání možností internetu ze strany mladého internetového podnikatele je znatelný: *"Podnikám v oboru webdesingu. Nyní rozvíjím digitální nomádství. Jde o skloubení životního stylu spojeného s cestováním, s internetovým podnikáním, což umožňuje mít finanční příjem a nebýt závislý na jedné geografické lokalitě. Díky tomu mohu vydělávat peníze a zároveň žít naplno."*

Odlišný přístup byl u těch, kteří v prostředí ICT nevyrostali. Je zde znatelný rozdíl ve vnímání internetu mezi generacemi. Mladší generace jej nevnímají jako externí platformu, která se chodí navštěvovat. Hranice mezi on-line a offline světem jsou u "digitálních domodorců" minimální. U starších generací je zde patrný opatrnější přístup a chápání internetu jako "druhý svět": *"Snažím se tomu odolávat a nechodit tam příliš často. Je to zmar času a taky zde vidím riziko závislosti."*

Účely využívání sociálních sítí - Účely využívání sociálních sítí byly vygenerovány jak osobní, tak profesní, ale v některých případech šlo o kombinaci obou. Primárně jsou sociální sítě chápány jako nástroj pro osobní prezentaci, ale i komunikaci s ostatními a navazování nových vztahů. Dalším účelem je způsob, jak se interpretovat, sdílet informace, myšlenky a názory. Obohatit společnost a zároveň se prezentovat a získávat co nejširší zpětnou vazbu. Mezi profesní účely patří zveřejnění portfolia a navozování nových obchodních vztahů.

Motivace sdílení informací na sociálních sítích a veřejném profilu tkví především v co nejširší pozitivní zpětné vazbě. Jedním z účelů sdílení informací je získání co nejpočetnějšího sociálního responsu, který je jedním ze základních faktorů úspěšného budování veřejného profilu: *“Sleduji, co ty lidi zajímá a co vyhledávají... Publikuju jen kvalitní informace, které mohou někoho zajímat... Cílem je získat co největší sociální respons...”*

Na veřejném profilu se do určité míry každý prezentuje v tom nejlepším světle. Úspěšné (neúspěšné) budování veřejného profilu a zpětná vazba sdílených informací nebo fotografií formuje sebevědomí uživatele: *“Je příjemný sledovat, jak lidi lajkují fotky, zvyšuje mi to sebevědomí... Je fajn číst ty komplimenty... Posílal milý zprávy, hezký komentáře, lichotil mi... Bydlela jsem sama a cítila se sama, tohle mi pomáhalo...”*

Negativa sociálních sítí - Negativa sociálních sítí se odvíjely především od dosavadních zkušeností uživatelů na sociálních sítích a od zkušenosti s kyberšikanou. Jako největší nebezpečí byl vnímán velký zásah do soukromí a dále zveřejněný seznam přátel, rodiny a známých, kterého lze zneužít pro rozesílání pomluv a očernění oběti. Tohoto rizika jsou si uživatelé vědomi, přesto to nebrání ve sdílení a zveřejňování osobních informací. Dalším negativem je zneužívání sdílených informací o uživatelích reklamními agenturami pro reklamní účely. Dalším negativem vnímaným ze strany starší generace je riziko závislosti a plýtvání časem. Opět se to vztahuje k vyšší opatrnosti a nedůvěře k internetu a sociálním sítím ze strany starších generací a k výraznějšímu rozlišení “on-line a offline světa”.

Informace publikované na sociálních sítích - Informace, které uživatelé sdílejí na svých profilech, se odvíjejí od účelu využití veřejných profilů na sociálních sítích. Pro profesní účely jsou zveřejněny hlavně kontaktní údaje a informace o portfoliu. Pro osobní účely je zveřejněno mnohem více soukromých a osobních údajů, které slouží pro prezentaci jedince a pro utváření dobrého veřejného mínění a postavení ve společnosti. Osobním profilem si uživatelé vytvářejí vlastní ideální obraz, jakým se chtějí před ostatními prezentovat. Selektují ty informace, které podpoří jejich veřejný profil a jejich osobní značku: *“To, jaký skutečně jsem, může být trochu něco jiného než to, jak se prezentuji... Pouze selektuji, vybírám to, co podporuje můj profil... Veřejný profil se snažím budovat... Sleduji to, co ty lidi zajímá a co odebírají...”*

Formy kyberšikany - Formy kyberšikany závisí na způsobu využívání ICT, internetu a sociálních sítí, především na množství a druhu informací, které uživatelé sdílí. U uživatelů, kteří mají svůj veřejný profil kompletní a mají na něm zveřejněno mnoho soukromých informací a fotografií, je riziko kyberšikany vyšší než u těch, kteří sociální sítě nebo obecně internet využívají pouze k profesním účelům. Riziko kyberšikany však hrozí všem, kteří jakýmkoliv způsobem využívají informačních a komunikačních technologií.

Bezprostřední reakce - Emoce respondentů se lišily podle doby trvání kyberšikany. Krátkodobá, náhlá a prudce počínající kyberšikana byla provázená hlubokými a výraznými emocemi zlosti, smutku, studu a strachu. Po odeznění kyberšikany tyto emoce rychleji odezněly. Při dlouhodobé kyberšikaně nabíraly negativní emoce postupně na síle. Převažovala tíseň, vnitřní tlak, nerovnováha, strach a jednalo se spíše o plíživé, nenápadné negativní pocity strachu o své bezpečí, které dlouhodobě psychicky oběť svíraly.

V akutní fázi převažovaly pocity zlosti, studu, smutku a strachu: *“Byla jsem strašně naštvaná, kdo to tam mohl dát?... Když jsem to viděla, tak jsem se rozbředla...Bylo mi strašně trapně... Nejdřív jsem byl hodně naštvanej...”* Po odeznění počátečních emocí nastalo procitnutí. Oběti svíraly obavy o jejich bezpečí, o poškození veřejného profilu a sociálního mínění, ale také se potýkaly s pochybnostmi o sobě samých: *“Myslela jsem si, že jsem docela oblíbená... Cítil(a) jsem takový stálý, nepříjemný tlak a tíseň...”*

V souvislosti s kybernetickou šikanou vznikaly u obětí obavy ohledně možných následků kyberšikany. Byly to například obavy o jejich bezpečnost. Velice často se také jednalo o strach z předsudků okolí, reakcí okolí, pomluv. Jedna z významných obav se týká poškození veřejného profilu a změny veřejného úsudku. Tato obava pramenila především z míry zakládání si na veřejném profilu a sociálním mínění.

Identifikace agresora - Tato kategorie byla vytvořena z informací, které oběti o agresorovi znaly. V případě, že agresora znaly, či věděly, kdo jím je, bylo řešení kyberšikany snazší. V případě, že se jednalo o neznámého nebo anonymního agresora, převažovaly intenzivnější negativní emoce. Oběti svíral pocit nejistoty z neznalosti agresora, pociťovaly nepříjemný vnitřní tlak, napětí a strach o své bezpečí. Také v případě neznámého agresora se u obětí projevil pochybnosti o sobě samých, sebeobviňování, nejistota a narušení sebedůvěry: *“Kdo to tam tak mohl dát, myslel(a) jsem si, že jsem oblíbená... Nemohl jsem nic udělat, když jsem nevěděl, kdo to je... Nejvíc mi vadilo, že jsem nevěděl, kdo to poslal...”*

Časový interval kyberšikany - Ukázalo se, že kyberšikana může probíhat jak po několik dní, tak i měsíců až let. Vzhledem k početnému publiku v oblasti internetu, rychlosti sdílení mezi uživateli, možnosti anonymity a snadné dosažitelnosti k ICT může být velice těžké kyberšikanu zastavit.: *“Fotka na těch stránkách byla asi pět dní, ale mezitím, než ji stáhli, ji stihli sdílet další lidi a nebylo zrovna lehký to z toho internetu stáhnout úplně...”*

Kognitivní přerámování - Tato kategorie byla vygenerována ze způsobů racionalizace a vyrovnání se s nepříjemnou situací. Docházelo k identifikaci s pozicí oběti: *“Přiznal jsem si, že jsem se stal obětí kyberšikany.”* Dále se oběti snažily zlehčovat a kognitivně přerámovat situaci: *“Snažil jsem si namlouvat, že jsou to jen řeči, že o nic nejde, vždyt je to jen internet... Snad všichni brzy zapomenou...”* A také docházelo k znehodnocování agresora: *“Musely to udělat nějaký žárlivý holky... Agresorům jde jen o to, aby vyvolali strach v oběti... Posílají to tam akorát žárlivý holky nebo zhrzení chlapi...”*

Sociální opora - Rekce okolí měly velký vliv na psychiku obětí, zvládnutí krize a vyrovnání se s ní. Jednalo se o pozitivní a negativní reakce okolí. Pozitivní reakce zmírnily negativní prožívání kyberšikany a byly značnou emocionální oporou pro oběť: *“Kámošky*

mě uklidňovaly a zastávaly se mě... Napsaly mi pod fotku hezký komentář a zastaly se mě... Psychicky mě to podrželo...Uklidňovaly mi komentáře, které se mi zastávaly..."

Je zřejmé, že oběti jsou po zkušenosti s kyberšikanou senzitivnější vůči reakcím okolí na jejich osobu. Negativní reakce ztěžovaly zvládnání krize: *"Ve škole na konto tý fotky kluci pořád vtipkovali, brali to sice ze srandy, ale mně to hodně vadilo. Nechtělo se mi tam po tomhle chodit."*

Co se týče důvěry, komu se oběti svěřily, odpovědi se lišily. Šlo buďto o dobrého přítele nebo kamarádka nebo o člena rodiny, který se v prostředí internetu pohybuje. Důvěra k rodičům byla však v kvalitativním i kvantitativním průzkumu prokázána velmi nízká. *"Mamka by to nepochopila, nadlehčovala by to, že je to jen nějaký internet."*

Dopady kyberšikany - Změna po zkušenosti s kyberšikanou se týkala především důvěry k sociálním sítím a internetu, také způsobu sdělování informací a jejich množství. Za pozitivní dopad byla vnímána vyšší opatrnost při sdílení informací a změna přemýšlení o sdílených informacích: *"Dávám si pozor, co na Facebooku zveřejňuji... Nedůvěřovat cizím lidem na internetu, vždyť nikdy nevíme, kdo je na druhé straně... Více přemýšlím o tom, jaké informace publikuji..."*

Negativní dopady jsou znatelné především v oblasti psychické. Mezi psychické dopady kyberšikany patří pokles sebevědomí, ztráta vnitřní rovnováhy a narušená sebedůvěra. Kromě toho, že pokles sebedůvěry na sobě oběti samy upozorovaly a zmínily jej, je tento dopad zjevný. Například: *"Třeba s tím nose. Fakt jsem si myslela, že to není tak hrozný, ale mají asi pravdu, je fakt obrovskéj... Stáhla jsem si z Facebooku hodně fotek a fotit se teď, na to fakt nemám pomýšlení."* Byly přítomné i psychosomatické potíže po odeznění kyberšikany, jako např. nespavost, bolesti hlavy, nevolnost: *"Špatně se mi usínalo, bála jsem se každého zvuku."*

4.8 Interpretace výsledků výzkumu

V této kapitole jsou shrnuty nejpodstatnější výsledky, ke kterým jsem s použitím kvantitativní a kvalitativní metodologie dospěla. Výsledky výzkumu jsou rozřazeny do jednotlivých kapitol. Některé jsou porovnány s výsledky dosavadních průzkumů a studií na dané téma.

4.8.1 Výskyt obětí kyberšikany a nejrizikovější skupiny

Z kvantitativního průzkumu vyplynulo, že 16 % všech respondentů se někdy stalo obětí kyberšikany. 30 % obětí kyberšikany tvořili mladiství ve věku 16 – 19 let a 20 % děti ve věku 11 – 15 let. Celkem nejvyšší výskyt obětí kyberšikany byl tedy mezi dětmi a mladistvými ve věku 11 – 19 let v 39 % případů. Toto potvrdilo můj předpoklad, že právě děti a mladiství, jakožto „digitální domorodci“, jsou nejrizikovější skupinou. Vysoké procento obětí kyberšikany v této věkové skupině vyplynulo i z výsledků studie realizované společností Seznam.cz ve spolupráci s Centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Výzkumu se zúčastnilo více než 21 000 dětí ve věku 11 – 17 let a vyplynulo z něj, že 51 % respondentů se stalo obětí kyberšikany. Z výzkumu také vyplynulo, že riziko, stát se obětí kyberšikany, je vyšší u těch, kteří na internetu tráví více času. Obětí kyberšikany trávících na internetu 3 - 4 hodiny nebo více než 4 hodiny bylo o 16 % více než obětí trávících na internetu 1 – 2 hodiny nebo méně než 1 hodinu.

4.8.2 Identifikace agresorů

Nejvíce, 28 % agresorů, bylo mezi spolužáky. Často je kyberšikana propojena s tradiční šikanou ve škole, proto je třeba se prevencí šikany na školách více věnovat a budovat ve třídách pozitivní atmosféru, vztahy a vzájemný respekt. Dále 19 % obětí agresora neznalo. To opět potvrzuje skutečnost, že anonymita agresora je v kyberšikaně zásadní a odlišuje ji tak od tradiční šikany. 19 % obětí mělo dokonce svého agresora mezi přáteli na Facebooku. Je zřejmé, že si uživatelé nedostatečně filtrují osoby, kterým odkryjí své soukromí a zvou si je do okruhu “přátel”.

4.8.3 Kyberšikana na Facebooku

Mimo obecný výskyt kyberšikany jsem se zaměřila také na kyberšikanu na sociální síti Facebook, především na výskyt a formy. V kvantitativním průzkumu byla otázka směřována na svědectví nebo jakoukoliv zkušenost s kyberšikanou. Z kvalitativního výzkumu vyplynulo, že 34 % uživatelů Facebooku se setkalo s projevy kyberšikany na Facebooku. Jelikož 74 % respondentů uvedlo jako jednu z nejčastějších činností na internetu aktivitu na Facebooku, myslím si, že by se měla kyberšikaně na Facebooku věnovat větší pozornost. Pouze 9 (4 %) respondentů z celkového počtu 220 odpovědělo,

že nepoužívají Facebook. Předpokládala jsem jak jeho vysokou oblíbenost, tak vyšší četnost výskytu kyberšikany na této sociální síti.

Oběti kyberšikany v kvalitativním průzkumu spojovala zkušenost s pozicí oběti kyberšikany prostřednictvím sociální sítě Facebook. Mezi projevy jimi zmíněné patřilo vytvoření falešného profilu pod identitou oběti a následné zasílání lživých, ponižujících a zesměšňujících zpráv přátelům oběti pod jejím jménem. To poukazuje na nebezpečí veřejného seznamu přátel, kterého se dá snadno zneužít. V takovémto seznamu se často nachází nejen přátelé, ale i rodina, pracovní kolektiv, šéf. Z kvantitativního průzkumu se s formou pomlouvání a sdílení lživých, nepravdivých informací setkala 44 % respondentů (z 36 svědků kyberšikany). Oběť z kvalitativního průzkumu tak nebyla výjimkou.

Další formou, se kterou se setkala oběť kvalitativního průzkumu, bylo zveřejnění nedůstojné, zesměšňující, intimní fotografie. Tuto fotografii následně doprovázely urážlivé a zesměšňující komentáře. Fotografie byla publikována na nejrůznějších útočných a nenávistných stránkách Facebooku. V porovnání s kvantitativním průzkumem se s touto formou kyberšikany setkala 39 % uživatelů (z 36 svědků kyberšikany). 3 dívky uvedly, že byly publikovány jejich intimní fotografie, které měly být zachovány v tajemství. Tyto fotografie byly rozeslány všem přátelům dívek a sdíleny mezi stovkami dalších uživatelů. Opět je zde znát nebezpečí, které skrývá zveřejněný seznam přátel. I tomuto lze však zabránit, pokud si uživatel pozorně nastaví soukromí svého profilového účtu. Dalším častým projevem bylo obtěžování v podobě opakovaného zasílání urážlivých, vulgárních a obtěžujících zpráv. Toto negativum uvedlo 13 (36 %) uživatelů.

Zajímavým výsledkem je to, že 10 uživatelů (28 %) uvedlo Facebookovou stránku "Roztahačky". Na této stránce pak byly zveřejňovány fotografie dívek, s vulgárními, zesměšňujícími popisky, se sexuálním podtextem. Jelikož tato stránka měla velký úspěch a "nasbírala" během chvíle několik tisíc odběratelů, zveřejněné fotografie se velice brzy dočkaly mnoha komentářů a zpětných vazeb. Často to byly komentáře velice hanlivé, zesměšňující, komentující vzhled dívek a jiné. Často tam podle respondentů zasílaly fotky dívek jiné dívky. Jedna z obětí této formy kyberšikany prostřednictvím stránky "Roztahačky" byla zařazena do kvalitativního průzkumu. Oběť pak musela opustit sociální síť a potýkala se s mnoha psychickými problémy, především v podobě sníženého sebehodnocení, nechutí ke kontaktu s vrstevníky a depresivními náladami. Vyloučení z

online skupiny může mít pro děti a mladistvé zvláště negativní emoční dopad. Právě pro tuto věkovou skupinu je začlenění mezi vrstevníky důležité.

Na Facebooku je mnoho nenávistných a útočných stránek mířených proti nějaké osobě, spolužákovi, učitelům a jiným. Na těchto stránkách jsou často zveřejňovány fotografie oběti a následně vulgárně komentovány a zesměšňovány či oběti prostřednictvím stránky pomlouvány. Mezi takovéto stránky patří i výše zmíněné "Roztahovačky". Tato aféra byla i vyšetřována Policií ČR a odvysílána v televizních zprávách.

4.8.4 Dopady kyberšikany u obětí

Z výzkumu vyplynulo, že oběti kyberšikany se setkávají s řadou negativních dopadů. Mezi nejčastější bezprostřední dopady patřila především zlost, strach, bezmoc a frustrace. Zlost, jako nejčastější reakce na kyberšikanu, se shoduje s výsledky výzkumu COST zaměřeným na bezprostřední reakce obětí kyberšikany (Černá a kol.).

Nejčastější pocity zmíněné respondenty kvantitativního průzkumu jsou identické s pocity obětí kyberšikany, se kterými byl realizován kvalitativní rozhovor. Tyto negativní emoce jsou závislé především na pohlaví, věku, vztahu k internetu, intenzitě kyberšikany, formě a délce trvání. Z kvalitativního průzkumu také vyplynulo, že při dlouhotrvající kyberšikaně převažovaly pocity tísně, napětí, bezmoci a strachu, a s postupem času tyto pocity nabývaly na síle. Při dlouhodobé kyberšikaně se také oběti potýkaly s dlouhodobými psychosomatickými potížemi. Ukázalo se, že u žen a dívek je negativní prožívání intenzivnější a doprovází je depresivní nálada. Následkem kyberšikany byla u všech obětí v kvalitativním průzkumu a u 28 % obětí kvantitativního průzkumu charakterizována snížená sebedůvěra a nižší sebevědomí. Snížená sebedůvěra a narušení vztahů s vrstevníky může mít za následek vyhýbání se kontaktu s nimi. I v kvantitativním průzkumu zaznamenalo 19 % obětí nechuť ke kontaktu s ostatními. U obětí kvalitativního průzkumu se následkem anonymních útoků na jejich osobu objevily pochybnosti o sobě samých. Obviňování agresora se může změnit v sebeobviňování obětí v důsledku sníženého sebehodnocení nebo narušených vztahů ve skupině. Z kvalitativního průzkumu vyplynulo snížené sebehodnocení a vyšší citlivost na kritiku. Reakce okolí tento jev může silně ovlivnit, a to buď pozitivně nebo negativně.

Vznikaly také obavy o bezpečí oběti, které pramenily z nemožnosti se před útoky skrýt. Dále vyvstaly obavy ohledně poškození jejich jména a veřejného profilu. Tyto obavy převažovaly především u těch, kteří si na svém profilu zakládají a pečlivě si na něm budují svoji identitu. Dále se objevily obavy z reakcí okolí, zejména rodičů, kamarádů a vrstevníků. Především reakce okolí měly nemalý vliv na oběť a její zvládání kyberšikany, hlavně po psychické stránce.

Následné dopady u obětí jsem zaznamenala v otázce důvěry ke kyberprostoru a k používání ICT. Oběti v kvalitativním průzkumu změnily přístup ke sdílení informací na sociálních sítích a internetu a své soukromí si více hlídají. Tyto dopady vnímaly spíše pozitivně.

4.8.5 Strategie obětí při řešení kyberšikany

Strategie řešení kyberšikany se u obětí lišily s ohledem na jejich věk, formy kyberšikany a možnosti identifikace agresora. Z kvalitativního průzkumu vyplynuly následující způsoby řešení kyberšikany.

Strategie zaměřená na agresora - tato strategie byla zvolena u těch případů kyberšikany, kde bylo možné identifikovat konkrétního agresora. Jednalo se o protiútok v podobě kontaktování agresora a následného domlouvání, výtky, napomenutí nebo v podání trestního oznámení. Oběti, které použily tuto strategii se shodly na tom, že je třeba se nebát využívat zákonné nástroje, které máme k dispozici a především se nenechat agresorem zastrašit.

Strategie zaměřená na obsah - tato strategie je charakteristická tím, že se nevztahuje na konkrétního agresora, ale na závadný obsah, který oběť poškozuje. Vzhledem k možnosti anonymního sdílení závadného obsahu, rychlému rozšíření a nasdílení mezi uživateli sociálních sítí, je někdy značně složité kyberšikanu zarazit. V případě oběti z kvalitativního vzorku se již nejednalo o konkrétního agresora. Nastal koloběh sdílení závadného obsahu mezi mnoha uživateli Facebooku a následných hrubých komentářů, posměšků a urážek, které se promítaly i do reálného života. Cílem této strategie je tedy co nejrychleji závadný obsah stáhnout z internetu. Toho můžeme docílit nahlášením incidentu administrátorovi stránky, blokací stránky nebo obsahu či nebo podáním trestního oznámení na neznámého pachatele.

Sociální opora a svěření se - významným faktorem při řešení zejména veřejně publikovaného závadného obsahu byla sociální opora. Z výzkumu vyplynulo, že pozitivní reakce a podpora okolí měla na zmírnění negativních reakcí obětí velký vliv. Zvláště, pokud se jednalo o veřejné ponížení, urážení, pomlouvání a zesměšňování. Konkrétně pro oběť sociální sítě Facebook bylo značnou emocionální oporou, když se jí někdo z přátel v diskreditujících komentářích její fotografie zastal.

Strategie úniku - tato strategie je charakteristická vyhýbáním se nepříjemné situaci a úniku z ní. Nejedná se o snahu stáhnout závadný obsah, ale pouze jej skrýt nebo se mu vyhnout. V případě oběti došlo ke smazání profilového účtu a odchodu ze sociální sítě. Pro děti a mladistvé však může mít tento způsob vyloučení z on-line skupiny velmi negativní emoční dopad. Zvláště u dnešních dětí a mladistvých, pro které je velice důležité být členem nějaké vrstevnické skupiny a tvořit si svoji identitu na sociální síti. V době, kdy děti na těchto platformách vyrůstají, může znamenat tento únik pro děti a mladistvé až status sociálního vyloučení.

4.8.6 Důvěra k rodičům

Dalším cílem výzkumu bylo zjistit, komu se oběti kyberšikany svěřily z pohledu z jednotlivých věkových skupin, zejména dětí a mladistvých. Zajímavým výsledkem bylo, že z celkových 14 (39 %) obětí ve věku 11 – 19 let se pouze 1 respondent svěřil s kyberšikanou svým rodičům. Tento výsledek potvrzuje můj předpoklad, že rodičům ze strany jejich dětí není vkládána důvěra při setkání s kyberšikanou. Nedůvěra k rodičům byla vygenerována také z obsahově kategoriální analýzy rozhovorů s oběťmi kyberšikany. Byla zde shledána určitá obava z nepochopení ze strany rodičů a z podceňování internetu ze strany rodiče jako možného prostředku k šikaně. V těchto ohledech jsou patrné mezi dětmi a rodiči značné mezigenerační rozdíly v používání internetu a vztahu k němu. Rodiče jsou často nedostatečně informovaní o tom, co děti na internetu dělají, s kým a jak komunikují a co sdílejí. Děti, které vyrůstají na digitálních technologiích, mají nad rodiči ve směru používání a znalosti ICT často navrch a také toho leckdy využívají či zneužívají. Životy dětí v oblasti internetu a sociálních sítí tak bývají nezřídka rodičům zneprístupněny a nebo kvůli neinformovanosti rodičů bývají mimo jejich kontrolu.

5 Závěr

Teoretická část práce je zaměřena na základní kritéria šikany a její porovnání s kyberšikanou. Dále jsem se zaměřila na prostředí, ve kterém se kyberšikana odehrává. Zvláštní pozornost je zde věnována sociálním sítím. Hlavní část teoretické práce je věnovaná kyberšikaně.

Cílem mé výzkumné práce bylo pomocí kvantitativní a kvalitativní metodologie zmapovat výskyt kyberšikany u uživatelů internetu, nejrizikovější skupiny, dopady kyberšikany, vymezit strategii obětí při řešení kyberšikany a také zmapovat výskyt a nejčastější projevy kyberšikany na sociální síti Facebook. V pozici oběti se ocitlo 16 % respondentů kvantitativního průzkumu. Nejzasaženější skupinou byly v 39 % děti a mladiství ve věku 11 – 19 let. To potvrdilo můj předpoklad, že právě děti vyrůstající v prostředí digitálních technologií jsou nejohroženější skupinou. Také se zjistilo, že výskyt obětí byl vyšší u těch, kteří tráví na internetu více času. Dále z průzkumu vyplynulo, že nejčastějšími agresory kyberšikany byli spolužáci, anonymní agresoři a agresoři na sociální síti. Z výzkumu také vyplynuly nejčastější negativní dopady kyberšikany. Mezi bezprostřední dopady patří zejména zlost, smutek a bezmoc. Jako následek kyberšikany byl zaznamenán pokles sebevědomí a sebehodnocení, v některých případech také strach a nechuť ke kontaktu s lidmi. Jako pozitivní dopad vnímaly oběti následnou zvýšenou ochranu svého soukromí a svých osobních údajů. Z obsahově kategoriální analýzy dále vyplynuly strategie řešení kyberšikany a důležité faktory, které měly vliv na její zvládnání. Podstatný vliv měly reakce okolí. Pozitivní reakce znamenaly pro oběť významnou emocionální oporu. Strategie řešení kyberšikany byly zaměřené na agresora, na závadný obsah, na únik z nepříjemné situace, či vyhledání sociální opory. Z výzkumu také vyplynula velice nízká důvěra k rodičům při řešení kyberšikany u obětí ve věku 11 – 19 let. Pouze 1 oběť z této věkové skupiny z celkových 14 se s kyberšikanou svěřila svým rodičům.

Z kvantitativního průzkumu vyplynulo, že 34 % respondentů se setkalo s kyberšikanou na Facebooku. Nejčastější formou kyberšikany na Facebooku bylo publikování nepravdivých, urážlivých nebo zesměšňujících informací. Mezi časté projevy patřilo také zveřejnění nedůstojné fotografie nebo videa, obtěžování, vyhrožování a urážení prostřednictvím profilů a zpráv na Facebooku. Jelikož 74 % respondentů uvedlo

jako jednu z nejčastějších činností na internetu aktivitu na sociální síti Facebook, myslím si, že by se měla kyberšikaně na sociálních sítích věnovat větší pozornost.

Sociální sítě jsou dnes prostorem určeným pro sdílení kontaktů, informací, zkušeností, zážitků, fotografií a jiných osobních dat. Jsou nastaveny tak, že čím více sdílíme, tím lépe. Dokonce Facebook podprahově a psychologicky podněcuje a motivuje uživatele k úplnému vyplnění profilového účtu a k publikování co nejširšího množství informací. Tato platforma účelně a cíleně pracuje s psychikou uživatelů a podněcuje je ke sdílení co největšího množství informací. Celkově společnost je dnes nastavená tak, že bez sdílení není možné získat tak širokou zpětnou vazbu.

Internet se stává nedílnou součástí našeho života a hranice mezi on-line a offline světem se stále zužují. Tyto technologie umožňují být v neustálém kontaktu s lidmi z celého světa. Umožňují v jednu chvíli distribuovat jakékoliv informace a multimediální obsah libovolnému počtu lidí. Na výstavách a konferencích můžeme vidět neskutečný technologický vývoj. Edward Snowden, bývalý systémový administrátor pracující pro americkou Národní bezpečnostní agenturu (NSA), se stal populárním, když v médiích zveřejnil informace o masivním a do té doby před veřejností utajovaném globálním sledování telefonů a elektronické komunikace ze strany bezpečnostních služeb USA. I díky těmto lidem můžeme vidět, že jsme technologicky skutečně napřed. Problém je ten, že lidé nejsou mentálně a emočně připraveni tyto technologie používat. Nejsou připraveni pozitivně využívat jejich možnosti a vlastně je ani nestíhají přijímat za součást svého života. Zvláště pak ti, kteří v době digitálních technologií nevyrůstali a stále pojmy jako kyberprostor nebo internet považují za něco externího, neuchopitelného a neznámého.

Děti, které v této době vyrůstají, jsou v oblasti informačních a komunikačních technologií, internetu a sociálních sítí často mimo dozor svých rodičů. V této době je patrná znatelná propast ve vnímání, přístupu a používání internetu, virtuálního světa, mezi dospělými (rodiči) a dětmi, popřípadě mladistvými. Informační a komunikační technologie prochází v posledních několika letech rychlým vývojem. Až v devadesátých letech minulého století prudce vzrostla internetová zábava a komerční užití internetu. Stále se proto dnešní děti a mladiství setkávají s neporozuměním vnímání „on-line“ světa ze strany starších generací. Tento kyberprostor je však pro mnoho starších generací, které

v tomto prostředí nevyrůstaly, něco neznámého, externího, neuchopitelného, neprozkoumaného.

Kyberšikana se může dotknout každého, kdo využívá ICT. Rizika nelze zcela vyloučit, ale je možné je snížit. Cesta prevence nespočívá v tom, že se jednoduše dětem zakáže přístup na internet nebo sociální sítě, ale spíše se soustřeďuje na tu skutečnost, která má vytyčen jako hlavní cíl naučit je zacházet se svými osobními údaji a včas informovat o rizicích kyberšikany. Přitom rodiče mají možnosti, jak mít pohyb dětí na internetu pod kontrolou. Rodiče mohou nebezpečné stránky úplně zablokovat, nebo kontrolovat pohyb dětí na těchto platformách. Rodiče by měli mít přehled o tom, co děti na internetu dělají, jaké sociální sítě navštěvují a měli by se v tomto ohledu přizpůsobit vývoji informačních a komunikačních technologií a jít s dobou. Stále není problematice kyberšikany věnována dostatečná pozornost jak ze strany rodičů, tak i pedagogů, jelikož nejsou v tomto směru dostatečně informováni. Možná je to i z toho důvodu, že kyberšikana nezanechává žádné viditelné šrámy a fyzické utrpení jako klasická šikana. Konkrétní možnosti prevence vidím v pořádání odborných specializovaných seminářů a besed pro pedagogy, rodiče, děti a širokou veřejnost na toto téma a zvýšení jejich informovanosti o kyberšikaně. Partikulárním cílem je dále zvýšení kvality výchovně-vzdělávacího procesu a obsahu předmětů informačních a komunikačních technologií na školách a rozšíření výuky ve sféře vzdělávání studentů v oblasti rizik internetu a kyberšikany. Obecnou prevencí spatřuji v budování pozitivních vztahů v rodinném a školním prostředí a samozřejmostí je i osvěta prezentovaná prostřednictvím médií.

6 Resumé

Práce se zabývá psychologickou problematikou kyberšikany. Podstatou práce je shrnutí některých dosavadních poznatků souvisejících s kyberšikanou. V první části práce jsou čtenáři seznámeni s prostředím, ve kterém se kyberšikana odehrává. Zvláštní pozornost je zde věnována novým médiím a sociálním sítím.

Práce se dále věnuje formám kyberšikany, prostředkům, charakteristice agresora a oběti. V závěru teoretické části jsou vymezeny zákony související s kyberšikanou, role pedagogů a rodičů při prevenci a některé preventivní a výzkumné programy.

Cílem výzkumné práce je zjištění výskytu kyberšikany zejména na sociální síti Facebook. Práce vymezuje nejčastější formy kyberšikany, odhaluje nejohroženější skupiny a zkušenosti obětí s kyberšikanou. K dosažení tohoto cíle byla realizovaná kvantitativní analýza dat získaných z dotazníkového šetření a kvalitativní analýza dat získaných z rozhovorů s oběťmi kyberšikany.

The work follows up the psychological cyberbullying. The basis of this work is the summary of knowledge, which is related to the cyberbullying. There is familiarity with the environment of the cyberbullying in the first part of this work. The special attention is paid to new media and social networks. The work is also dedicated to the form of cyberbullying, means of cyberbullying, characteristics of the aggressor and the victim. There are laws related to the cyberbullying, the role of teachers and parents in the prevention and some preventive and research programs at the end of this theoretic part. The goal of my research work is to find out the occurrence mainly on the network Facebook. The work defines the most common forms of cyberbullying and finds the most vulnerable groups and victims' experiences with the cyberbullying.

The goal was reached by analysis of quantitative data obtained from the survey and qualitative data obtained from the interviews with victims of cyberbullying.

7 Seznam literatury

ČERNÁ, Alena a kol. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4577-0.

BENDL, Stanislav. *Prevence šikany na školách*. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-08-9.

ELLIOTTOVÁ, Michele. *Jak ochránit své dítě*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-034-0.

KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN, 1981. ISBN 14-545-83.

KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: Cesta k zastavení epidemie šikanování na školách*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7367-014-3.

KOLÁŘ, Michal a JANOŠOVÁ, Pavlína. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2310-5.

PAVLÍČEK, Antonín a JANOŠOVÁ, Pavlína. *Nová média a sociální síť*. Praha: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1742-1.

ŘÍČAN, Pavel a JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2991-6.

ŠMAHAJ, Jan. *Kyberšikana jako společenský problém*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4227-3.

ŠMAHEL, David. *Psychologie a internet: Děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton, 2003, sv. 6. ISBN 80-7254-360-1.

VÁŠUTOVÁ, Maria a JANOŠOVÁ, Pavlína. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Universitas Ostraviensis, Facultas Philosophica, 2010. ISBN 978-80-736-8858-5.

Národní centrum bezpečnějšího internetu [online]. 2013 [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://www.saferinternet.cz/>

Projekt E-Bezpečí. Centrum prevence rizikové virtuální komunikace. *Www.e-bezpeci.cz* [online]. 2013 [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/oprojektu>

Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2013. *Www.e-bezpeci.cz* [online]. 2013 [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/veda-a-vyzkum/700-s-kybersikanou-ma-zkusenost-vice-jak-51-procent-deti>

8 Seznam obrázků, tabulek, grafů a diagramů

- Graf č. 1: Procentuální rozložení respondentů podle pohlaví
- Graf č. 2: Procentuální rozložení respondentů podle ukončeného vzdělání
- Graf č. 3: Procentuální rozložení respondentů podle věku
- Graf č. 4: Frekvence výskytu na internetu
- Graf č. 5: Způsob trávení času na internetu
- Graf č. 6: Výskyt obětí kyberšikany
- Graf č. 7: Projevy kyberšikany
- Graf č. 8: Identifikace agresora
- Graf č. 9: S kým oběti kyberšikany situaci řešily
- Graf č. 10: Pocity a dopady související s kyberšikanou
- Graf č. 11: Výskyt kyberšikany na Facebooku
- Graf č. 12: Formy kyberšikany na Facebooku
- Tabulka č. 1: Výskyt obětí kyberšikany v jednotlivých věkových skupinách
- Tabulka č. 2: Výskyt obětí kyberšikany v závislosti na čase tráveném na internetu
- Tabulka č. 3: Komu se oběti kyberšikany z jednotlivých věkových skupin svěřily?

9 Přílohy

9.1 Struktura rozhovoru

1. Pověz mi něco o sobě.
2. Jaký máš vztah k internetu a sociálním sítím?
3. Jaké informace o sobě sděluješ na sociálních sítích?
4. Co si představuješ pod pojmem kyberšikana?
5. Setkal(a) jsi se někdy s projevy kyberšikany? S jakými?
6. Jak jsi kyberšikanu řešil(a)?
7. Jaké pocity to v tobě vyvolávalo?
8. Jak dlouho toto období trvalo?
9. Komu jsi se s tímto svěřil(a)?
10. Ovlivnila tě tato zkušenost?

9.2 Dotazník

Vážení přátelé,

prosím Vás o vyplnění tohoto dotazníku, který se zaměřuje na výskyt kybernetické šikany. Cílem tohoto výzkumu je zmapování výskytu kyberšikany, osobních zkušeností respondentů a reakcí na tuto zkušenost. Dotazník je sestaven z uzavřených otázek a je anonymní. Výsledky budou zpracovány v mé bakalářské práci.

1. MUŽ/ŽENA
2. Věk (doplnit)
3. Jaké je Vaše nejvyšší ukončené vzdělání?
 - a) Základní
 - b) Vyučení
 - c) Střední bez maturity
 - d) Vyšší odborné
 - e) Střední s maturitou
 - f) Vysokoškolské

4. Kolik času trávíš denně na internetu?

- a) Méně než 1 hodinu
- b) 1-2 hodiny
- c) 3-4 hodiny
- d) 4-více

5. Jak obvykle trávíš čas na internetu? (maximálně 4 odpovědi)

- a) Surfování
- b) Práce
- c) Zprávy
- d) Facebook
- e) Jiné sociální sítě a chat
- f) Hry
- g) Stahování hudby, videa, filmů

6. Stal jsi se někdy obětí kyberšikany?

- a) ANO
- b) NE

7. S jakými projevy kyberšikany jsi se setkal? (maximálně 4 odpovědi)

- a) Veřejné ponižování, zesměšňování, urážení na sociální síti
- b) Prolomení elektronického účtu a jeho zneužití
- c) Opakované obtěžování nebo vyhrožování (SMS, prozvánění, spamování)
- d) Publikování ponižující fotografie
- e) Vytvoření nelichotivé webové stránky/blogu na tvou osobu
- f) Nechtěné fotografování, nahrávání a následné zveřejňování
- g) Vyvěšení pornografických fotografií s tvou tváří na internetu
- h) Vytvoření „falešného profilu“ se zneužitím tvého jména a osobních údajů
- i) Nesetkal jsem se s žádnými projevy kyberšikany

Ti, kteří se nikdy nestali obětmi kyberšikany, pokračují ot.č. 11

-
8. Víš, kdo byl agresorem? (1 odpověď)
- a) Agresora jsem neznala
 - b) Jeden z "přátel" na sociální síti
 - c) Kamarád/kamarádka
 - d) Bývalý partner
 - e) Agresora jsem znala ale neměla jsem s ním bližší vztah
 - f) Skupina agresorů
 - g) Spolužák/spolužačka
9. Komu jsi se s tím jako prvněmu svěřil? (1 odpověď)
- a) Rodičům
 - b) Kamarádovi
 - c) Sourozencům
 - d) Policii
 - e) Operátorovi
 - f) Přítelkyni/Přítelovi
 - g) Nikomu
10. Jaké pocity v tobě útoky vyvolaly? (maximálně 4 odpovědi)
- a) Zlost
 - b) Stud
 - c) Strach
 - d) Nervozita
 - e) Bolesti břicha, hlavy, nevolnost, poruchy spánku, nechut'
 - f) Nižší soustředěnost
 - g) Nechut' kontaktu s lidmi
 - h) Nic zvláštního
11. Byl jsi někdy svědkem kyberšikany na Facebooku? (1 odpověď)
- a) Ano, často
 - b) Ano, někdy

- c) Ne
- d) Nepoužívám Facebook

12. S jakými projevy kyberšikany jsi se na Facebooku setkal? (volná odpověď)

Děkuji Vám za Váš čas věnovaný tomuto dotazníku.